

STRATEGJIA NDËR-SEKTORIALE SHQI PËTARE E ZHVILLIMIT RURAL, (SKZHR) 2007-2013

Përgatitur nga Ministria e Bujqësisë, Ushqimit dhe
Mbrotjes së Konsumatorit (MBUMK)

Tirane, October, 2007

PARATHËNIE

Strategjia kombëtare për zhvillimin rural (SKZHR) përshkruan prioritetet e politikës së zhvillimit rural të vëndit tonë. Prioritetet janë përcaktuar në linjë të plotë me prioritetet e Komunitetit Europian, mbi politikat e zhvillimit rural. SKZHR do të shtrihet gjatë periudhës 2007-2013 dhe do të përfshijë të gjithë territorin e Republikës së Shqipërisë. Dokumenti është përgatitur sipas direktivave të përshkruara në Nenin 11 të Rregullores së Këshillit Europian (EC) No.1698/2005, për mbështetjen e zhvillimit rural përcaktuar nga Fondi Europian i Bujqësisë për Zhvillimin Rural (EAFRD). Prioritetet Kombëtare dhe aktivitetet janë përcaktuar në atë mënyrë dhe formë që të nxitin sinergjitë me instrumentat e tjera të financimit publik në politikat bujqësore dhe sidomos në kohezionin social dhe ekonomik si dhe mjedisin dhe hapësirën. SKZHR është hartuar në përputhje me direktivat strategjike të Komunitetit Europian dhe me direktivat më të gjera strategjike të Komunitetit për një përdorim të qëndrueshëm të burimeve (Vendimi i Këshillit të Gotenborgut), si dhe me nxitjen e rritjes ekonomike dhe krijimit të vëndeve të punës (Strategjia e Lisbonës).

Plani Strategjik Kombëtar (PSK) ka si synim rritjen e rolit shumëfunksional të bujqësisë Shqiptare. Në fokus janë nevojat për ristrukturimin e bujqësisë dhe agro-industrisë, për të rritur konkurrencën në të gjithë sektorët bujqësorë dhe të zinxhirit agro-ushqimor. PSK bazohet në parimet e menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore të rinovueshme dhe i kushton vëmendje të veçantë ruajtjes së pejsazhit kulturor dhe mbrojtjes së mjedisit si dhe mirëmbajtjes së vendbanimeve dhe ruatjes së indentitetit rural në fshat. Ajo pasqyron gjithashtu dhe rolin multifunksional të pyjeve, të cilat i japin Shqipërisë një peisazh unik dhe janë një element i rëndësishëm i qëndrueshmërisë së mjedisit si dhe burim diversiteti biologjik. Prioritetet e PSK do të japin një kontribut të madh drejt një rritje social-ekonomike në zonat rurale nëpërmjet futjes së metodave të reja për rritjen e mundësive të punësimit në zonat rurale në të gjitha aktivitetet bujqësore. Plani Kombëtar Strategjik është një kuadër për t'iu referuar gjatë formulimit të programit të zhvillimit rural 2007-2013 për të gjithë Shqipërinë.

Përgatitjet paraprake për PSK kanë filluar me autoritetet administrative qendrore, rajonale dhe lokale, me partner socialë dhe ekonomikë si dhe me përfaqësues të interesuar nga shoqëria civile ku përfshihen dhe organizatat jo Qeveritare. Drafti aktual i PSK është subjekt i një diskutimi të gjërë publik ndërmjet partnerëve që u përmëndën më sipër.

PËRMBAJTJA

PARATHËNIE	1
PËRMBLEDHJE	iii
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	1
I. VLERËSIMI I SITUATËS SOCIAL– EKONOMIKE, MJEDISORE DHE POTENCIALI PËR ZHVILLIM	4
<i>I.1 Historiku</i>	4
<i>I.2 Bujqësia, Pylltaria dhe Agro-përpunimi</i>	5
<i>I.3 Mjedi Rural</i>	11
<i>I.4 Cilësia e Jetesës në Zonat Rurale</i>	13
<i>I.5 Zhvillimi Rural i bazuar në inisiativat lokale</i>	14
II. QËLLIMI, PRIORITETET STRATEGJIKE DHE SYNIMET	14
<i>II.1 Qëllimi i Strategjisë</i>	14
<i>II.2 Kohëzgjatja e Strategjisë</i>	14
<i>II.3 Prioritetet Strategjike</i>	15
<i>II.4 Synimet</i>	15
III. POLITIKAT DHE VEPRIMTARITË	15
V. MENAXHIMI DHE BUXHETI	24
<i>V.1 Menaxhimi</i>	24
<i>V.2 Buxheti</i>	27
VI. MONITORIMI DHE VLERËSIMI	30
<i>VI.1 Agjensia e Pagesave</i>	30
<i>VI.2 Përkufizimi i “Zonave Rurale”</i>	31
VII. PËRPUTHSHMËRIA DHE NDËRVEPRIMI STRATEGJIK	
Y	33
<i>VII.1 Përputhshmëria e Planit të Veprimit me ato Europiane dhe Ndërkombëtare</i>	33
<i>VII.2 Kordinimi ndërmjet fushave prioritare</i>	33
<i>VII.3 Përputhshmëria me sektoret dhe ndër-sektorët Strategjike</i>	34

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Shqipëria është një vend relativisht i vogël, me relief të theksuar malor dhe me një popullsi prej rreth 3.1 milion banorësh. Vetëm 24 % e tokës së saj klasifikohet si tokë bujqësore, 36% janë pyje dhe 15 % kullota. Bujqësia vazhdon ende të zërë një peshë të rëndësishme në ekonominë e vendit pasi ka pjesën më të madhe të popullsisë. Popullsia rurale vlerësohet të përbëjë rreth 54 % të popullsisë totale dhe 71% e popullsisë rurale është e punësuar në aktivitetin bujqësor.

Një strategji rurale e suksesshme kërkon bazë të qëndrueshme të zhvillimit makro-ekonomik, me një rritje të qëndrueshme ekonomike. Inflacion të ulët, monedhë të qëndrueshme, nivel të palëvizshëm të deficitit fiskal dhe stabilitet të jashtëm të konsoliduar. Kjo ka sjellë kërkesën për prodhime dhe shërbime bujqësore dhe kushtet për zhvillimin e tregut.

Pavarësisht nga gjithë ky zhvillim pozitiv, në Shqipëri varfëria është prezente, dhe sidomos në zonat rurale. Sipas vëzhgimeve të fundit të LSMS 18.5% e Shqiptarëve, janë të varfër. Kjo shifër është edhe më e lartë në zonat rurale ku 24.2 % e popullsisë është e varfër. Ndërmjet rajoneve ka diferenca të konsiderueshme në nivelin e varfërisë. Në tre vitet e fundit varfëria urbane ka rënë më shpejt se varfëria rurale, por ka patur edhe reduktim të diferencës ndërmjet rajoneve. Varfëria është më e lartë tek familjet me shumë fëmijë me edukim shkollor të ulët, shumica e të cilëve jetojnë në zonat rurale. Për rrjedhojë, Shqipëria ka patur migracion të shpejtë nga zonat rurale në ato urbane, që ka krijuar më shumë shkëputje sociale dhe rreziqe sin ë familjet urbane dhe në popullsinë rurale që po plakët.

Sektori rural nuk është efikas, i dominuar nga fermat e mëdha shtetërore dhe kooperativat e krijuara para viteve 1990 ndryshe nga karakteri i fermës së vogël me bazë familjare që është sot. Fermat në Shqipëri janë të vogla me një madhësi mesatare prej 1.1 ha dhe të copëzuara. Prodhimi bujqësor është rritur sepse pronarët e rinj të fermave nisën të punojnë intensivisht që të shtuar prodhimin. Suksesi I viteve të fundit në përmirësimin e prodhimit tregon se mbështetja publike për modernizimin e fermave do të japë rezultate të dobishme. Megjthatë, tregjet dhe standartet e cilësisë së ushqimit janë akoma të pazhvilluara mirë në Shqipëri., në këtë mënyrë rritja e prodhimit do të kompënsohet vetëm në përmirësimin e tregjeve, nëse duam që kjo rritje të jetë e qëndrueshme. Për rrjedhojë mbështetja për modernizimin e fermave dhe zhvillimin e tregjeve merr rëndësi të veçantë.

Mjedisi natyror në zonat rurale në Shqipëri është akoma I paprishur dhe është një thesar i rëndësishme kombëtar dhe ndërkombëtar. Mjedisi natyror është gjithashtu një burim potencial të ardhurash për zonat rurale, nëpërmjet sigurisë që ofron për cilësinë e prodhimeve ushqimore dhe nëpërmjet rolit të saj si një atraksion për turizëm dhe argëtim.

Shqipëria rurale është më shumë e varur nga bujqësia se shumica e vendeve të Europës, ku zejtaria dhe shërbimet janë pak të zhvilluara. Modernizimi i fermave e pakson mundësinë e punsimit në bujqësi, kështu një nga elemnetet kryesore është diversifikimi i veprimtarive ekonomike .

Infrastruktura rurale është ende e pa zhvilluar me kërkesat e kohës: rrugët janë në kushte të këqija; furnizimi me ujë shpesh ndërpritet dhe shumë pak fshatra i kanë organizuar sistemet sanitare. Përmirësimi i infrastruktures rurale është një prioritet i reëndësishëm për ekonominë rurale dhe për përmirësimin e cilësisë së jetës dhe reduktimin e migrimit rural-urban.

Problemet kryesore të paraqitura më sipër janë parashtruar edhe para shumë vendeve Europiane dhe Strategjia Shqiptare e Zhvillimit Rural është mbështetur në eksperiencën e BE-së me zhvillimin rural. Shtyllat kryesore për Zhvillimin Rural në Shqipëri janë: a) rritje e qëndrueshme e të ardhurave nga fermat; b) menaxhimi i burimeve natyrore duke përfshirë pyjet, kullotat dhe ujin; dhe c) krijimi i mundësive të reja për punësim dhe cilësi më e mirë jetese nëpërmjet diversifikimit dhe përmirësimit të infrastrukturës rurale. Këto tre shtylla janë të barazvlefshme me tre akset kryesore të miratuara në Udhëzimet e BE-së për Zhvillimin Rural dhe në mbështetjen e BE për vendet aderuese dhe para-aderuese. Këto prioritete do të bëjnë të mundur reduktimin e varfërisë. Strategjia Shqiptare gjithashtu ndjek praktikën e BE-së në identifikimin e aksit të katërt, bazuar në inisiativat lokale të planifikimit zhvillimor, të cilat kanë një buxhet të caktuar dhe integrohen në hartimin e aktiviteteve të akteve të tjera. Brenda secilës shtyllë janë përcaktuar një numër masash..

Shqipëria tashmë ka përcaktuar në buxhetin e saj rreth 7 bilion lek për zhvillimin rural nga një total për investimet publike prej 40 bilion lek. Shpenzimet aktuale dominohen nga investimet në ferma dhe infrastrukturë.

Tabela e mëposhtme përmbledh masat e përcaktuara në strategjinë e zhvillimit rural, bashkë me shpërndarjen e shpenzimeve aktuale dhe shpërndarjen e planifikuar deri në përfundim të strategjisë. **Kalimi nga shpenzimi aktual në shpenzimin në fund të periudhës do të ndahet në faza gjatë zbatimit të strategjisë.**

Table 1 Strategjia e Zhvillimit Rural për Shqipërinë: akset, masat dhe prioritetet

	Ekzistuese 2006	Të Planifikuara 2013	
Aksi 1	m Lek	m Lek	% of total
Modernizimi i fermës	2,633	4,675	27.5%
Vlera e Shtuar/ Marketingu	210	2,550	15.0%
Pyjet	369	850	5.0%
Trajnine / Shërbimi Këshillimor	0	425	2.5%
<i>Totali</i>	<i>3,213</i>	<i>8,500</i>	<i>50.0%</i>
Aksi 2			
Zonat më pak të favorshme	1,558	170	1.0%
Agro-mjedisi & Natura 2000		1,530	9.0%
<i>Total</i>	<i>1,558</i>	<i>1,700</i>	<i>10.0%</i>
Aksi 3			
Punësimi në aktivitete jo-bujqësore	0	1,190	7.0%
Cilësia e Jetës Rurale / Infrastruktura	2,583	4,760	28.0%
<i>Totali</i>	<i>2,583</i>	<i>5,950</i>	<i>35.0%</i>
Aksi 4			
Pjesmarrës në Zhvillim	0	850	5.0%
Totali i përgjithshëm	7,355	17,000	100.0%

Përvec kësaj gjatë identifikimit të programeve të mësipërme, strategjia e zhvillimit rural gjithashtu shtrihet në fusha si arsimi, shëndetsia, zhvillimi ekonomik dhe infrastructures, të cila nuk mbulohen nga investimet lokale. Këto aktivitete që bëjnë pjesë në zhvillimin rural do të monitorohen nëpërmjet sistemit të raportimit rural 'rural proofing', i njëjtë me sistemin e zhvilluar në vëndet anëtare të BE. Secila nga Ministritë e përfshira (sidomos Arsimi, Shëndetësia, Ekonomia dhe Transportet) duhet të dërgojnë një raport vjetor 'rural proofing' që paraqet programet e tyre për zonat rurale, krahasuar me programet për zonat urbane ku përfshihen të dhënat për shpenzimet për frymë.

Sipas NSP, do të përgatitet një Plan Veprimesh për Zhvillimin Rural në të gjithë territorin e Shqipërisë. Zbatimi I politikës së zhvillimit rural gjatë periudhës afatmesme, do të kryhet nga Agjensia Rurale e Pagesave e cila do të organizohet si një institucion I pavarur nën ombrellën e MBUMK me mbështetjen e një sërë agjensish Shtetërore në nivele të ndryshme.

I. VLERËSIMI I SITUATËS SOCIAL – EKONOMIKE, MJEDISORE DHE POTENCIALI PËR ZHVILLIM

I.1 Historiku

Territori i Shqipërisë është 28,000 km katror me një popullsi rreth 3.1 M. Popullsia është e vendosur në zonën bregdetare e cila mbulon 25% të territorit. Mbi 60% e vendit është zonë malore. Në dhjetë vitet e fundit ka patur lëvizje të mëdha të popullsisë, ku me rëndësi është migrimi i madh nga zonat rurale, sidomos në drejtim të Tiranës. Popullsia e zonave rurale ka rënë nga 65% në 55%.

Varfëria në Shqipëri ka qënë e lartë por është ulur me 18.5 % për të gjithë shqipëtarët, gjysma e tyre jetojnë në varfëri ekstreme. Një në tre familje ka mangësi në infrastrukturën bazë. Vdekshmëria foshnjore dhe vdekshmëria tek femijët nën moshën pesë vjec, është relativisht e lartë, krahasuar me ato të vëndeve të tjera në rajon dhe pothuaj një në çdo shtatë fëmijë nën moshën pesë vjec, është i keq ushqyer. Është rritur mungesa e shkollimit, dhe tre të katërtat e familjeve të varfëra kanë probleme akute sociale. Mundësia e të jetuarit në varfëri rritet paralel me rritjen e madhësisë së familjes e cila është e lidhur ngushtë me papunësinë

Njerëzit që jetojnë në zonat rurale janë shumë më të varfër se ata që jetojnë në zonat urbane. Varfëria ka shumë dimesione: (a) nivel i ulët ose shumë i ulët i të ardhurave të të varfërve; (b) mundësia më e lartë e sëmundshmërie dhe mungesa e shërbimeve të duhura mjekësore; (c) mungesë shkollimi ose nivel i ulët arsimimi dhe (d) mundësi e kufizuar tek institucionet vendim marrëse shtetërore. Sidomos i lartë është niveli i varfërisë për ato grupe për të cilët bujqësia është burimi i vetëm i të ardhurave. Kjo vihet re sepse 50% e të varfërve janë fermerë.

Urbanizimi ka treguar potencialin e tij në uljen e varfërisë. Varfëria urbane ka rënë më shpejt se varfëria rurale, ku varfëria në zonat urbane ka rënë nga 19.5 në 11.2 përqind nga viti 2002 në vitin 2005, ndërsa varfëria rurale është ulur nga 29.6 në 24.2 %. Një zhvillim dramatik është vënë re në rajonet malore i cili ka patur nivelin më të lartë të varfërisë në vend deri në vitin 2002, por që nga 2005 ka arritur ti afrohet mesatares rurale në nivel kombëtar. Kjo ka ndodhur për shkak të nivelit të lartë të dërgesave nga jashtë në drejtim të zonave malore, si nga zonat urbane dhe nga jashtë kufijve të Shqipërisë. Përveç rëndësisë që kanë dërgesat e parave nga jashtë, ka gjithashtu evidencë të rritjes së varfërisë brenda në Tiranë, në zonat me banorë të rinj. Aksesit në infrastrukturë dhe shërbimet bazë është gjithashtu i dobët në krahasim me qytetin.

Migrimi rural-urban tregon një transformim të thellë strukturor të ekonomisë Shqipëtare duke mos marrë parasysh bujqësinë dhe industrinë tradicionale dhe duke ecur drejt sektorëve me rendiment të lartë, ku përfshihen tregëtia dhe shërbimet, turizmi dhe ndërtimi. Bujqësia, ka luajtur tradicionalisht një rol të rëndësishëm në ekonomi me 24% të GDP dhe 58% të punësimit gjatë vitit 2004. Sfida e këtij sektori do të jetë modernizimi i prodhimit bujqësor, diversifikimi drejt agro-përpunimit, duke ngritur cilësinë në mënyrë të mjaftueshme për të konkuruar në tregjet Europiane dhe duke kultivuar produkte cilësore për të cilat edhe kërkesa në vend do të rritet me rritjen e të ardhurave.

Pavarësisht nga sfidat e zonave rurale, akoma ka mundësi për përmirësimin e situatës bazuar në: një mjedis i favorshëm natyror dhe pozitë gjeografike; paga krahasimisht të ulta; një popullatë relativisht e arsimuar, ku përfshihen edhe shumë të rinj; aftësi tradicionale për punët e bujqësisë dhe një kulturë të fortë lokale; si dhe furnizimin me energji të zonave rurale më të zhvilluara.

I.2 Bujqësia, pyjet dhe industria e agro-përpunimit

Toka bujqësore zë 24% të sipërfaqes së përgjithshme të tokës, ku pyjet zenë 36%, kullotat dhe livadhet 15% dhe të tjerat 25%. Nga e gjithë toka bujqësore, 43% është fushë, 34% është tokë kondrinore dhe 23% është tokë malore. Bujqësia është e bazuar kryesisht tek fermat e vogla (më pak se 1.2 hektarë) e ndarë në 3 deri në 4 parcela. Kjo ndarje është një pengesë e madhe për një zhvillim të qëndrueshëm të bujqësisë shqipëtare.

Bujqësia përbën rreth **23%** të **vlerës së shtuar** bruto vendase dhe rritet me 3% në vit në terma reale. Por, për shkak të ritmeve më të larta të ekonomisë në tërësi, pjesa që zë bujqësia në GDP ka rënë disi. Në zonat rurale, bujqësia përbën 71% të punësimit ku shumica e punëve bujqësore janë punë me kohë të pjesshme. Sipas të dhënave zyrtare blegtoria zë 45 % të prodhimit të përgjithshëm bujqësor, bimët e arrave 44 % dhe pemëtaria 11 %. Gjatë viteve të fundit, rritjen me të madhe e ka patur vreshtaria (me pothuaj 7% në vit) dhe sidomos vreshtat. Edhe pemët frutore dhe vreshtat kanë mundësi për rritje të mëtejshme. Blegtoria është rritur me rreth 3%. Më shumë se 60% e popullsisë merret me rritjen e bagëtive ku blegtoria luan një rol kryesor në sistemin e fermave ku punohet me kohë të pjesshme si dhe në sigurimet shoqerore. Pjesa më e madhe e bagëtive mbahen për prodhimin e qumështit, që përdoret kryesisht për konsum familjar. Prodhimi i qumështit has me probleme të sigurisë së ulët të cilësisë. Bagëtitë gjithashtu përdoren edhe për transport dhe për punimin e tokës. Të lashtat kryesore janë foragjeret dhe drithrat dhe gjatë pesë viteve të fundit, prodhimi i tyre ka patur rritje të vogël.

Bujqësia në Shqipëri vuan nga shkalla e ulët e **konkureshmërisë** dhe prodhuesit lokale janë të detyruar të pranojnë të ardhura të ulta duke mos konkuruar me produktet e importuara. Statistikat zyrtare kanë marrë parasysh fermat e mëdha dhe më formale dhe në këtë mënyrë mund të mos i pasqyrojnë si duhet disa probleme. Sipas këtyre të dhënave zyrtare, prodhimi i drithrave është ndërmjet 3 dhe 3.5 ton/ha, e ngjashme me prodhimin e vendeve të Europës Lindore dhe rreth 65% e prodhimit mesatar të drithrave në vendet e BE-së. Prodhimi i drithrave ka një ritje graduale dhe të konsiderueshme këto 5 vitet e fundit, ndërsa toka për rritjen e drithrave po pakësohet gjithnjë e më shumë duke lënë të nënkuptuar që ka një tendencë drejt përqëndrimit të prodhimit tek farërat më produktive. I vetmi përjashtim ndaj kësaj tendence bëhet për të mbjellat me foragjere, ku edhe prodhimi është më i ulët por ama sipërfaqja e mbjellë nuk ka pësuar shumë ndryshime. Sipërfaqet e mbjella me drufrutorë dhe vreshta janë në rritje, bashkë me rritjen e prodhimit të drurëve frutorë.

Statistika zyrtare për prodhimin e mishit të viçit është rreth 100 kg peshë e therur/vit, mund të thuhet që është pranë normave të BE-së, tradicionalisht ky prodhim rritet në mënyrë natyrale në zonat më të izoluara të vendit. Kjo praktikë tradicionale e rritjes së

kafshëve është më shumë e përhapur se sa në bujqësinë europiane që mund të sigurojë një burim të rëndësishëm për cilësi të lartë prodhimi dhe ka potenciale të mira tregu nëse i bëhet marketingu i duhur. Të pakta janë mundësitë për përdorimin e tokave malore.

Vetëm 73% e familjeve që merren me bujqësi, e kryejnë punimin baze të tokës me mjete të mekanizuara. 24% e punojnë tokën me kafshe dhe 63% e fermerëve përdorin mekanikën për punimin e tokës, por edhe punën e dorës. Punimin e tokës me krahe është i përhapur sidomos në zonat malore me sipërfaqe tokë të vogla 0.1 në – 1.02 hektare ku 75% e fermerëve bëjnë punë manuale. Punimi i tokës me dorë nuk është një traditë e zonave malore ose zonave të tjera. Punimi manual i tokës është një praktikë e cila nuk shkaktohet nga mungesa e mekanikës, pasi në Shqipëri ka 1 traktor për 50 ha. Punimi manual ndodh për shkak se të ardhurat e pakta që nxirren nga parcelat e vogla nuk mjaftojnë për të mbuluar tarifën e larta të punimeve të mekanizuara.

70% e fermerëve blejnë farëra, plehra kimike dhe pesticide. Pjesa më e madhe e fermerëve të tokave e blejnë lëndën e parë. Shpezimi më i madh bëhet për plehër kimike që zenë rreth 40% të shpenzimeve të prodhimit. Rreth 40-45% e fermerëve blejnë ushqime për blegtorinë. Shumica e ushqimeve të blegtorisë blihet nga fermerët e zonave malore si rezervë ushqimore në stinën e dimrit, megjithëse përdoret edhe për qëllime të tjera.

Si rezultat i efikasitetit të kufizuar të bujqësisë Shqipëtare, prodhimi dhe të ardhurat nga bujqësia janë të ulta, krahasuar me standartet e BE-së. Bazuar në vlerësimin kombëtar vlera e shtuar e produkteve bujqësore dhe e zhvillimit rural është rreth 155 bn lek. Përafërsisht rreth 756,000 njerez janë të punësuar në bujqësi dhe vlera e shtuar për puntorë është afërsisht 200,000, Lek ose 1,700 €. E krahasuar me shifrat e 15 Vendeve të BE-së që janë rreth 26,000 € dhe € 6,500 për Vendet hyrese. Të ardhurat në ferme (në lek) nga blegtoria janë 2.7 here më shumë se të ardhurat nga bujqësia.

Popullsia fermere është relativisht e re, ku 53% janë nën 55 vjeç dhe 24% të tjerë nën 65 vjeç. Në 95% të fermëve punojnë kryesisht burra

Shqipëria ka **deficit të lartë tregëtar të prodhimeve bujqësore** ku eksportet zenë më pak se 15% të importeve. Por në vitet e fundit, ky proporcion është përkeqësuar, me rënjen e eksportit të prodhimeve bujqësore dhe rritjen e importeve. Kjo shkaktohet pjesërisht nga mungesa e konkurrencës gjë që pasqyrohet në çmimet e larta të prodhimeve bujqësore në Shqipëri. Pozita e dobët tregëtare tregon për prezencën e një sërë problemesh si: mungesa e organizimit të eksportuesve; kushte të pafavorshme të rrjetit tregëtar; dhe probleme të kontrollit të cilësisë. Marrëveshjet e Tregëtisë së Lirë (brenda rajonit dhe BE-së) inkurajojnë importin e prodhimeve bujqësore, por ofrojnë edhe mundësi për eksport sidomos për prodhime të vecanta si frutat, vaj ulliri, peshk dhe prodhime blegtoriale. Për shkak të mentalitetit të gabuar të popullsisë së prodhimet bujqësore të importuara janë të një cilësie më të lartë, bën që shpesh këto prodhime të kenë çmime më të larta se prodhimet vendase.

Agro-përpunimi zë rreth 40% të agro-industrisë dhe përbëhet nga ndërmarrje private të vogla; ish-ndërmarrjet shtetërore të privatizuara (të cilat prodhojnë kryesisht

buke, miell, qumësht dhe pije); dhe inisiativa private nëpërmjet investimeve të reja. Para vitit 1990, industria ushqimore grumbullonte dhe përpunonte rreth 50-80 % të gjithë prodhimit bujqësor duke komercializuar të gjithë prodhimin e fermave shtetërore dhe duke punësuar rreth 47,000 vetë. Aktualisht ekzistojnë 2060 ndërmarrje të industrise ushqimore, (nga te cilat 46% ne industrine e miellit dhe bukes), që kanë punësuar rreth 9900 persona. Përpunimi i ushqimeve është duke u rritur me shpejtësi me rreth 10% në vit dhe aktualisht është baraz me 20% të vlerës së shtuar të prodhimit bujqësor. Përpunimi i qumështit dhe mishit kanë pësuar një rritje të konsiderueshme. Po zhvillohet agro-përpunimi modern (si p.sh. perimet e ngrira) nëpërmjet importimit të materialeve të para. Eksporti i ushqimeve të përpunuara arrin në rreth 10% të vlerës së importit të prodhimit të ushqimit të përpunuar.

Investimet në agro-biznes gjatë këtyre pesë viteve të fundit janë trefishuar duke arritur në 2.9 bilion lek. Rritja ka ndodhur si në teknologjine e prodhimit dhe tek ndërtesat dhe një pjesë e madhe e kësaj rritje është financuar nga rritja e kredive bankare, e cila tashme përbën rreth gjysmën e investimit total në agri-industri. Megjithë këto përmirësime, ndërmarrjet e përpunimit të ushqimit janë të vogla dhe shumë prej tyre nuk përmbushin standartet e sigurisë ushqimore. Për rrjedhim, këto produkte nuk kanë shans të eksportohen në tregjet e BE. Programi i zhvillimit rural do ta prekë këtë problem duke siguruar mbështetje për agri-industrinë.

Rolet kryesore të Ministrise së Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit janë përcaktimi i politikave dhe kuadrit ligjor dhe zhvillimi i rregulloreve që do të bëjnë të mundur që bujqësia dhe agro-biznesi në Shqipëri të jetë efikas dhe i suksesshëm dhe të sigurojnë shërbime për fermerët e vegjël ku përfshihen ekstensionit, kërkimi, kontrolli i sëmundjeve të bagetive dhe mbrojtja e bimeve.

Ministria duhet të përmirësojë efikasitetin e kërkimeve nëpërmjet (a) një programi i cili synon kërkime të përshtatura, (b) reduktim i numrit të mjeteve kërkimore dhe përmirësimi i bashkëpunimit ndërmjet institucioneve ekzistuese, dhe (c) përcaktim i qartë i prioriteteve kërkimore që pasqyrojnë nevojat për zhvillimin e Shqipërisë. Këto ndryshime kanë për qëllim nxitjen e kërkimeve sipas kërkesave, me kosto të ulët dhe zgjidhje të efektshme të problemeve të fermerëve. Sistemi do të inkurajojë një lloj konkurrence në shpërndarje, sidomos në prodhimin e farërave dhe vaksinave.

Gjatë dekadës së fundit, shërbimet e ekstensionit janë fuqizuar shumë dhe ka shërbime në të gjitha rrethet. Ministria ka për qëllim të krijojë lidhje me të fortë ndërmjet shërbimit dhe sektorit privat për krijimin e qendrave këshillimore të cilat do të japin këshilla në shumë fusha duke qenë gjithnjë e më shumë auto suficente. Këshillimi për fermerët e medhenj dhe agro-biznesin do të lihet sektorit privat dhe ministria do të ndajë informacionin me sektorin privat, që ti japë atij mundësi zhvillimi. Shërbimi i ekstensionit publik do të fokusohet gjithnjë e më shumë tek fermerët e vegjël dhe të mesëm, sidomos tek ata që janë të orientuar drejt tregut. Kjo metodë do të përbehet nga: përmirësimin e cilësisë së materialeve të ekstensionit; rritjen e kapaciteteve këshilluese; fokusimin tek grupet e fermerëve; përmirësimin e lidhjeve ekstension-kërkime; trainim të vazhduar për fermerët e vegjël ku përfshihet dhe buxhetimi për fermat; dhe sigurimi i informacionit mbi tregun. Aktualisht, në Shqipëri po pilotohen skema grantesh konkurruese me objektivin nxitjen e pjesëmarrjes së fermerëve.

Shërbimet e ekstensionit do të luajnë një rol të rëndësishëm në futjen dhe zbatimin e politikave të reja të zhvillimit rural dhe bujqësisë në Shqipëri. Në veçanti, shërbimi i ekstensionit do të marrë rëndësi gjatë vënjes në zbatim të legjislacionit të ri, sidomos në fazën e përgatitjes së Shqipërisë për anëtarësim në BE. Për këtë arsye, ai duhet organizuar si një shërbim fleksibël dhe efikas. Për organizimin e këtij shërbimi MBUMK ka nisur disa veprimtari.

Shërbimet veterinarë bëjnë kontrollin dhe eliminimin e sëmundjeve. Atje ku sëmundja përbën rrezik për shëndetin publik. Ministria do të vazhdojë ta mbajë shërbimin megjithëse ajo, për disa veprimtari, mund të kontraktojë dhe sektorin privat, aty ku e sheh të arsyeshme. Për ato sëmundje që nuk paraqesin rrezik për shëndetin publik, Ministria po përpiqet të gjejë teknika të ndryshme për të nxitur besimin për veterinerët e sektorit privat. Sektori privat do të menaxhojë shërbimet e mbarështrimit, ndërsa shërbimi veterinar shtetëror do të përgjigjet për rregulloren dhe monitorimin.

Shërbimi veterinar, bashkë me Shërbimin për Mbrojtjen e Bimëve, do të jenë institucionet më të rëndësishme për krijimin dhe vënjen në zbatim të politikave të përshtatshme për sigurinë ushqimore. Organizimi efikas dhe zbatimi i suksesshëm i politikës për sigrinë ushqimore në Shqipëri do t'i vijë në ndihmë fermerëve dhe industrisë agro-ushqimore për të përmbushur kërkesat e BE për sigurinë e ushqimeve, e cila do të ndihmojë në krijimin e mundësive për eksport për Shqipërinë në të gjitha tregjet Europiane dhe botërore.

Shumë tregëtarë privatë dhe dyqane të vogla ofrojnë aktualisht materiale për mbrojtjen e bimeve megjithëse përdorimi i tyre në shkallë kombëtare është ende i ulët. Shërbimi i Mbrojtjes së Bimeve përgjigjet për funksionin rregullues dhe kontrollues, përfshi këtu: karantinën e pesticideve; licencimin e shitjeve; inspektimin e ambjentëve të shitjes dhe kushteve të magazinimit; diagnostikimin dhe monitorimin e epidemive të dëmtueseve dhe sëmundjeve. Rregullat janë të pranuar, Ministria po përmirëson menyrën e vënjes në zbatim kryesisht duke: përmirësuar informacionin për tregëtarët e pakicës; fuqizuar rregullat e magazinimit dhe asgjësimit; testuar prodhimet e importuara apo të prodhuara në vend; dhe duke analizuar prodhimet bujqësore dhe ujin për pesticidet dhe mbetjet e tjera. Kjo kërkon trainim dhe racionalizimin e laboratoreve dhe bashkëpunimit me ekstensionin dhe kërkimet.

Përmirësimi i funksioneve të qeverisë në bujqësi do të plotësojë procesin e decentralizimit në të gjitha hallkat e shtetit, e cila do të bëjë të mundur një bashkëpunim më të efektshëm me pushtetin lokal në shumë veprimtari.

Për zbatimin e politikave bujqësore dhe të zhvillimit rural në Shqipëri, duhet ngritur Agjensia Rurale e Pagesave. Ky është një kusht paraprak bazë për përgatitjen e Shqipërisë për mbështetje nga BE para-aderimit dhe do të jetë thelbësore në zbatimin afat-gjatë të zhvillimit rural. Aktualisht, nuk ekziston asnjë institucion që mund ta luajë këtë rol.

Shqipëria ndoshta ka shkuar më tej se çdo vend tjetër në rajon për të zbatuar një reforme të tokës sa më të plotë, si një parakusht për zhvillimin e tregjeve të tokës. Si rezultat i kësaj reforme, peisazhi rural është transformuar në mënyrë drastike që prej vitit 1991, më të gjitha fermat kolektive të shpërbëra dhe afërsisht 98 përqind të tokës bujqësore (546,000 ha) të shpërndare për ekonomite e vogla private. Kjo reforme ka

transformuar prodhimin e drithrave nga një strukturë e kolektivizuar dhe e komanduar, në një sektor plotësisht privat me ekonomi të vogla private dhe parcela të vogla dhe të fragmentuara që prodhojnë si për konsum familjar ashtu edhe për treg. Toka për kullota dhe pyjet nuk kanë qenë në pjesën më të madhe pjese a procesit të privatizimit. Vetëm së fundmi, pronësia shtetërore është transferuar në komunitete dhe persona private. Legjislacioni aktualisht në fuqi ofron një kuader të përshtatshëm ligjor dhe rregullator mbështetës për funksionimin e tregut të tokës. Regjistrimi fillestar është një proces sistematik dhe rreth 55% e tokës rurale të shpërndare është vëzhguar, rregjistruar, dhene në pronësi. Ka akoma disa sfida, ku përfshihen edhe problemet me politiken e rikthimit dhe kompensimit. Puna me e madhe është përqëndruar në zonat urbane dhe peri-urbane, që nuk janë shumë të rëndësishme për zhvillimin e bujqësisë por që kanë potencial të madh për zhvillimin e hortikulturës.

Fatkeqësisht, pronaret e rinj që dolën nga procesi i privatizimit dhe regjistrimit nuk kanë dëshirë të shesin tokën. Për rrjedhojë, progresi për konsolidimin, i cili duhet të ndodhe për të kthyer fermat e vogla në ferma moderne, ka qenë i pakët. Qeveria është angazhuar për përmirësimin e tregut të tokës për të ulur koston dhe vonesat të cilat lidhen me konsolidimin.

Megjithë reformën e gjerë mbi tokën dhe ndryshimet e konsiderueshme pozitive, reforma pati disa rezultate negative. Sot, problemi kryesor është se toka është shumë e fragmentuar dhe madhësia mesatare e fermës, shumë e vogël. Një gjë e tillë mund të krijojë probleme gjatë adoptimit të masave të reja të politikës bujqësore dhe të zhvillimit rural, pra është e një rëndësie kritike përfundimi i procesit të regjistrimit të tokës. Fermat e vogla dhe të copëtuara nuk do jenë në gjendje të investojnë apo të modernizojnë fermat me efektivitet dhe të ulin koston në mënyrë që të jenë më konkurent dhe fleksibël në tregjet e brendshme dhe sidomos në tregjet ndërkombëtare.

Infrastruktura në zonat rurale pothuaj nuk ekziston dhe sidomos në zonat më të thella malore. Banoret e zonave të thella rurale shpesh flasin për mungesën e infrastrukturës baze (sidomos rruget, ujin, ujtitjen dhe korrentin) si një nga faktorët pengues dhe një nga shkaqet e migracionit. Migrimi drejt qyteteve e rëndon më shumë infrastrukturën urbane dhe balanca ndërmjet investimeve në infrastrukturën urbane dhe rurale, është një çështje e rëndësishme në Shqipëri.

Problemet e furnizimit me ujë, higjienës dhe mbledhjes së mbeturinave, në zonat rurale janë problemet më të rëndësishme të infrastrukturës. Vetëm 70.5% e të gjithë qyteteve kanë një sistem të ujrave të zeza dhe vetëm 2.1% e fshatrave. Organizimi mbledhjes së mbeturinave të familjeve i shërben 80 % të popullatës totale të Shqipërisë, gjithashtu vetëm 33% e popullatës në fshat ka akses. Infrastruktura e furnizimit me ujë të vendit i shërben 98% të gjithë popullatës, por për shumë dekada ajo është lënë pas dore dhe ka nevojë për riparim. Problemet me kryesore janë: (a) konsumi i tepert si rezultat i përdorimit të ujit të pijshëm për bujqësinë, (b) mungesa e kontrollit mbi konsumin faktik përfshirë çmimin e ulet të ujit dhe nivelin e ulët të faturimit, (c) institucione të pakonsoliduara të furnizimit me ujë, dhe (d) mungesa e një strategjie për të përmirësuar shërbimet. Përmirësimet në zonat rurale lidhen ngushtësisht me procesin e decentralizimit, i cili i kalon përgjegjësinë e furnizimit me ujë tek pushteti vendor. Reformat për furnizimin me ujë dhe higjienën janë përcaktuar tek Strategjia e Furnizimit me Ujë dhe Higjenes e Zonave Rurale .

Rehabilitimi i sistemeve të ujitjes dhe kullimit duhet të vazhdojë edhe në vitet në vazhdim. Shoqatat e përdoruesve të ujit (SH.P.U.) provuan se ishin mekanizma të përshtashme për të menaxhuar infrastrukturen ujtesë dhe shpërndarjen e ujit në nivelin lokal dhe përmirësuan në mënyrë të konsiderueshme aksesin dhe menaxhimin e burimeve ujore në nivelet lokale. Bazuar në këto suksese, duhet që t'i kushtohet më shumë vëmëndje ndërtimit të kapaciteteve të strukturave që koordinojnë dhe lehtësojnë funksionimin e kanaleve të mëdha, ndërsa ruhet koncepti i menaxhimit të sistemit nga përdoruesit. Përveç kësaj, fermeret duhet të përfitojnë me shumë keshillim në lidhje me përdorimin efiçient të ujit për ujitje dhe menaxhimin e përmirësuar të burimeve si dhe administrimin e qëndrueshëm.

Rrjeti i rrugeve rurale është shumë i dobët dhe në kushte të këqia dhe përmirësimet janë shumë të rëndësishme për zhvillimin rural. Këto vitet e fundit, me ndihmën e donatoreve janë përmirësuar një numër rrugesh rurale. Ndërtimi dhe rehabilitimi i rrugeve rurale është kaluar në kompetencë të pushtetit lokal dhe komuniteteve. Sidoqoftë, kjo veprimtari nuk ka arritur në zonat më të thella. Qeveria e pranon se në të kaluarën i është kushtuar shumë pak vëmëndje mirëmbajtjes së rrugeve ekzistuese dhe për këtë arsye qeveri do të rishikojë buxhetin për transportin në mënyrë që të alokojë me shumë burime për mirëmbajtje. Po shihet mundësia për një pjesëmarrje më të madhe të komuniteteve në ndërtimin e rrugeve rurale.

Aksesi në furnizimin me energji është i rëndësishëm. Problemet në vijimësi që lidhen me furnizimin dhe shpërndarjen e energjisë vazhdojnë të pengojnë zhvillimin, veçanërisht zhvillimin e bizneseve dhe industrive rurale. Rrjeti i furnizimit me energji ka një shtrirje të gjërë, por gjithsesi pjesa më e madhe e zonave rurale marrin energji vetëm për disa ore në ditë si pasojë e ndërprerjeve të energjisë apo problemeve në furnizim. Nuk ka as mirëmbajtje, as shtrirje apo përmirësim të rrjetit energjetik dhe vështirësitë shkaktohen nga shfrytëzimi jo i ligjshëm i energjisë, arkëtimet e dobëta të faturave dhe çmimet e aplikuara nën koston e energjisë së importuar. Kohët e fundit, ka patur disa përmirësime por ndërprerjet mbeten ende të shpeshta dhe zonat rurale furnizohen me më pak energji sesa ato urbane. Gjithashtu, ka patur edhe një lloj interesimi për të gjetur burime alternative të gjenerimit të energjisë në zonat rurale.

I.3 Mjedisi Rural

Shqipëria ka një mjedis relativisht të pacënuar. Megjithatë, këto kohët e fundit janë venë re probleme të rëndësishme të erozionit, përmytjeve dhe tharje të rezervuarëve, të shoqëruara me shpyllëzim dhe zënjen e lëndinave dhe kullotave. Këto ndryshime kanë shkaktuar humbjen e habitateve dhe reduktimin e biodiversitetit.

Tokat kanë marrë shumë pak pleherim që prej vitit 1991, duke rezultuar në një shkatërrim të përbërjes organike, nitrogjenit dhe potasiumit. Përveç degradimit të pjellorisë së tokës, vihet re edhe një rënie e kapaciteteve ujëmbajtëse dhe një shfaqje më e shpeshtë e barërave të këqija dhe sëmundjeve të bimëve. Ka edhe disa zona të ndotjes industriale, për shembull në Elbasan dhe Shkoder. Erozioni i dheut është rritur shumë me pakësimin e vegjetacionit për shkak të shpyllëzimit, ndërtimeve dhe nxjerrjes së çakëllit nga lumi. Kjo ka patur një ndikim të madh jo vetëm mbi prodhimtarinë e tokës, por dhe mbi akumulimin e sedimentit në rrjedhat e ujit, digat

dhe ekosistemet e zonave lagunore dhe bregdetare. Përmbytja është një problem shqetësues në rritje, veçanërisht në pjesën veri-perëndimore të Shqipërisë, ku menaxhimi i burimeve ujore është i keq dhe infrastruktura kulluese po degradon. Siperfaqja totale e përmbytur është me shumë se 40,000 hektare.

Pyjet përbëjnë rreth 37 % të sipërfaqes së përgjithshme të vendit dhe përfaqësojnë një bazë shumë të rëndësishme të burimeve natyrore. Vitet e fundit, ka rënë sigurimi i lëndës drusore dhe pyjet janë dëmtuar nga prerjet e paplanifikuara për ngrohje vetjake, ndërtimeve ilegale dhe presionit për hapësira të gjelbra. Kjo ka patur ndikim të madh mbi erozionin, përmbytjet dhe mbushjen me sedimente dhe ka çuar në reduktimin e biodiversitetit. Ekzistojnë potencialet me të cilat sektori mund të rrisë kontributin e tij në rimëkëmbjen ekonomike, duke gjeneruar të ardhura nga shitja e lëndës drusore, duke rritur punësimin rural, dhe duke sjelle përfitime për mjedisin. Strategjia e Zhvillimit Pyjor e vitit 2004 ka objektivat e mëposhtme: (a) permiresimin e sipërfaqeve të degraduara pyjore dhe për kullota në pronesi të shtetit dhe sensibilizimi për një shfrytëzim të qëndrueshem të tyre; (b) nxitjen e ruajtjes së ekosistemeve pyjore natyrore; dhe (c) intensifikimin e tranzicionit të pyllëtarisë/sectorit të kullotave drejt një ekonomie tregu, duke ndarë funksionet komerciale nga ato rregullatore dhe krijimi i mekanizmave për vetë-financimin e aktiviteteve tregtare. Këto hapa do të kërkojnë reforma institucionale për administratën pyjore/kullotave përfshire krijimin e një njësie të menaxhimit mjedisor të pyllëtarisë dhe reforme në fushën e politikave që lidhen me kontrollin mbi prerjet ilegale në pyje, si dhe reforma në marketing dhe çmime. Strategjia përforcon parimin e decentralizimit dhe transferimit të pronësisë tek pushteti lokal, por me kusht që ato të sigurojnë dhe vene në zbatim një plan për përmirësimin e pyjeve. Kjo do të mbështetet me krijimin e një Kadastre për Pyjet. Theks i veçantë duhet të vihet drejt një metode me pjesëmarrje në procesin e menaxhimit të pyjeve dhe kullotave shtetërore nga komunitetet lokale.

Shqipëria ka një larmi biologjike dhe relievi që bën të mundur rritjen e një game të gjërë bimësh dhe speciesh shtazore. Vleresohen 3,200 lloje bimësh vaskulare dhe 756 specie vertebrorë në vend. Rreth 30 përqind e të gjithë florës europiane është e pranishme në Shqipëri, ndërsa pyjet e lartë janë strehë për komunitete kafshësh të egra si ujç, arinj, macet e egra, dhite e egra dhe komunitetet e zogjve karakteristike të shoqëruar me pyje të virgjër. Shqipëria është një ure kalimi e rëndësishme për migrimin e zogjve, lakuriqeve dhe insekteve. Rrezikohen të zhduken rreth 91 specie në Shqipëri. Llojet kryesore të ekosistemeve dhe habitateve të dëmtuara përfshijnë dunat ranore, deltat e lumenjvë, pyjet aluvionale, lagunat e brëndshme, liqenet kontinentale, gëmushat Mesdhetare, lëndinat alpine, liqenet kontinentale dhe glaciale si dhe pyjet gjethegjërë dhe halore. Sistemi i lagunave bregdetare, në veçanti, është një nga komplekset më të rëndësishme të rajonit Mesdhetar dhe është i rrezikuar nga rritja e aktivitetit njerezor, përfshi turizmin dhe vendbanimet. Edhe habitatet marine janë të rrezikuara sidomos nga pakësimi i habitateve dhe gjuetia ilegale sportive. Përpjekjet për përmirësimin e biodiversitetit pengohen nga interesi në rënje i popullatës për burimet natyrore të Shqipërisë.

Nëse menaxhohen mirë, këto zona parqesin një potencial të madh për të siguruar të dhëna nga turizmi dhe argetimet e tjera dhe janë në gjëndje të ofrojnë shërbime të ekosistemit. Për të ruajtur qëndrueshmëri në përdorimin e burimeve natyrore, qeveria duhet të: (a) zhvillojë dhe implementojë politika që synojnë menaxhim më të mirë të ujëmbledhësave nëpërmjet lehtësimit të menaxhimit në nivel fshati të kullotave malore

dhe pyjeve, (b) sigurojë shfrytëzim afat-gjatë të qëndrueshëm të burimeve ujore midis kërkesave konkurruese, dhe (c) zhvillojë dhe implementojë politika të monitorimit dhe vëzhgimit të burimeve detare dhe ujërave të brëndshëm. Rreth 6% e territorit të vendit, pra 58 zona, janë shpallur zona të mbrojtura, sipas të njëjtave parime që janë aplikuar tek rrjeti Natyra 2000. Kjo është e krahasueshme me 18% të vendeve të BE. Aktualisht, zonat e mbrojtura janë përqëndruar tek habitatet pyjore. Janë shtuar edhe habitate të tjera bregdetare dhe ekziston një plan që zonat e mbrojtura të dyfishohen. Por, studimet dhe zbatimi pengohen për shkak të mungesës së fondeve.

Burimet ujore të fresketa në Shqipëri do të jenë subjekt i kërkesave konkurruese në rritje nga konsumi familjar, përdorimi industrial, prodhimi i energjise elektrike dhe ujitja në bujqesi. Disa liqene janë bërë problem sepse janë shumë të ndotur. Për të siguruar përdorimin racional të ujerave të freskëta të vendit dhe shfrytëzimin e qëndrueshëm të burimeve detare dhe të ujerave të ëmbla të peshkimit, duhet hartuar një strategji për burimet ujore. Rritja e peshkut është e zakonshme duke krijuar disa sfida për burimet ujore, sidomos në lagunat bregdetare dhe liqenet malore që kanë ekosisteme të rëndësishme por të brishta dhe disa specie shumë të rralla. Sektori i peshkimit është gjithashtu i dobët, ku ligjet pothuaj mungojnë duke bërë që të batohen metoda joefikase peshkimi të cilat e dëmtojnë peshkun ekzistues.

Shqipëria ka një trashëgimi kulturore të pasur. Ajo është e mbrojtur me ligj, por zbatimi i ligjit nuk është i mundur sepse nuk merr parasysh rrezikun e dëmtimit nga faktorë natyrorë siç janë përmblytjet, erozioni dhe afërsia me ndotjet industriale, të monumenteve. Pavarësisht nga këto probleme, Shqipëria mund ta shfrytëzojë më mirë trashëgiminë e saj kulturore si bazë për të nxitur zhvillimin e zonave rurale dhe të vendit në përgjithësi. Ekzistojnë mundësi për hartimin e projekteve të ndryshme në të cilat trashëgimia kulturore dhe natyrore e kombinuar me aktivitete të tjera, mund të ofrojë premisa për një zhvillim më të shpejtë ekonomik. Aktivitete të tilla do të mbështeten me masa për zhvillimin rural.

1.4 Cilësia e Jetëses në Zonat Rurale

Ndërsa bujqësia në zonat rurale do të vazhdojë të luaje një rol dominant, veçanërisht si i vetmi burim punësimi, **bizneset rurale jo-bujqësore** duhet që të përmirësojnë mundësitë e sigurimit të të ardhurave, të ndikojnë në uljen e papunesinë dhe reduktojnë emigracionin. Zhvillimi i aktiviteteve me karakter jobujqësor në zonat rurale, është minimal dhe ka natyrë informale dhe ka me pak rritje se në zonat urbane. Ai kufizohet në ndërtimet e dorës së dyte (të cilësisë së ulët), shërbime të vogla teknike dhe personale si dhe tregeti e vogël.

Dërgesat mund të shërbejnë si mjet për të nisur një investim në zonat rurale, por ato duhen mbështetur me shërbime financiare nëse duam të kemi një zhvillim të qëndrueshëm. Mbështetja nga ana e qeverisë përfshin incentiva për hapjen dhe rritjen e një aktiviteti në zonat rurale, ku bëjnë pjesë edhe skemat konkurruese të granteve, me një ndjenjë të fortë pronësie lokale. Do të sigurohen fonde për kurse profesionale sidomos për krijimin e aftësive për biznes, për teknologjinë e informacionit dhe për sistemet e informacionit për tregun. Konsolidimi i arritjeve të koheve të fundit në tregjet e pronave dhe rregulloret e shkëmbimeve tregtare ndihmojnë në nxitjen e ndërmarrjeve jo bujqësore.

Veprimtaritë jo-bujqësore në një fermë përfaqësojnë një burim të rëndësishëm të ardhurash shtesë për familjet rurale që janë aktive në fushën e bujqësisë. Veprimtari të tilla kanë nevojë për një bazë ligjore në një udhëzim të ri mbi veprimtari të tjera në ferma dhe mbështetje nga programet e zhvillimit rural mbi veprimtaritë në ferma.

Turizmi i huaj duhet të luajë një rol të veçantë në bizneset jobujqësore, sidomos në zonat malore dhe bregdetare, si dhe liqenet e pjesës jug-lindore dhe veriore ofrojnë disa mundësi. Por ka probleme që lidhen me kushtet e vështira fizike, ekosistemet e brishta dhe mungesën e aksesit, kështu që zona kanë potencial për të qenë destinacion tërheqës për disa turistë. Qeveria është angazhuar për reduktimin e ndotjes dhe mbrojtjen e mjedisit. Ndërtimet të paplanifikuara, shpesh të shoqëruara me investime afat-shkurtra turistike, i kanë dëmtuar disa zona dhe duhen kontrolluar. Kjo kërkon një program për edukimin e publikut për më shumë ndërgjegjësim mbi vlerat e trashigimisë natyrore dhe kulturore Shqipëtare, sidomos për zhvillimin e turizmit cilësor ndërkombëtar që është një nga tregjet që po rritet më shumë në arenën ndërkombëtare si dhe tregu më fitimprurës për Shqipërinë. Kjo do të kërkojë investime publike për ndërtimin e një infrastrukture cilësore, sidomos për furnizimin me ujë dhe higjienën.

Shqipërisë mund t'i krijohen mundësi reale në zhvillimin e turizmit të fermave, e cila mund të zhvillohet kryesisht mbi format e tjera të turizmit apo në atë malorë, përreth liqeneve dhe rajoneve bregdetare. Turizmi i fermave mund të jetë një burim tjetër të ardhurash të rëndësishme për fermat dhe baza për zhvillimin e zonave më pak të zhvilluara, si rajonet malore. Mundësi tjetër është edhe zhvillimi i turizmit të fermave i kombinuar me bujqësinë organike. Fermat që janë aktive në fushën e turizmit, mund t'i ofrojnë tregut turistik turizmin e fermave ekologjike, si një mundësi e re që po bëhet popullore në këtë fushë.

Disa ferma, përreth qytetit të Tiranës, mund të orientohen drejt fermave të hapura që mund të vizitohen nga qytetarët të cilët mund të qëndrojnë një ditë, të blenë produkte, të konsumojnë diçka dhe të mësojnë mbi jetën në fermë. Zhvillimi i agro-turizmit, fermave të hapura të cilat ofrojnë shërbimeve të lidhura me to, duhet të mbështetet fuqimisht nëpërmjet politikave të zhvillimit rural.

Shqipëria është një vend që prodhon rrush dhe fruta të një cilësie të mirë që mund të shiten më shumë në "rrugët e vreshtave dhe frutave". Këto rrugë mund të ndërtohen në bashkëpunim me komunitetin lokal dhe të mbështeten nga programet e zhvillimit rural dhe rajonal. Në këto rrugë, mund të zhvillohen edhe aktivitete të tjera turistike shoqëruar me investime të reja në infrastrukturë.

Mungesa e vazhdueshme e financimeve për investime në sektorin rural, përbën një pengesë themelore për zhvillimin rural në Shqipëri. Shkaqet për këtë janë: (a) kostot e larta të transaksioneve dhe risqet e mëdha që mbart financimi rural, (b) informacioni jo i plotë mbi klientët potenciale dhe mundësitë për huadhënie në zonat rurale, dhe (c) një kuader i varfer ligjor dhe institucional për transaksione të sigurta. Këto pengesa i kanë mbajtur bankat komerciale të instaluar në qendrat urbane dhe fokusimin e tyre në financimin urban, duke ngadalësuar kështu, zhvillimin e shërbimeve financiare dhe agjentëve financiarë. Për rregullimin e këtij problemi, janë ndërmarrë një sërë veprimtarish. Projektet e mëparshme janë fokusuar tek fondet e kredisë së fshatit ndërsa tani po kompletohen me perpjekje të përqëndruara për të zhvilluar një sistem kombëtar të shoqatave të kursim kredisë, të cilat do të mundësojnë depozitimin e

kursimeve apo edhe shërbimet e huadhënies. Këto shoqata janë duke u shtrire, por ka disa kufizime në shpejtësinë e shtrirjes së tyre duke e ruajtur cilësinë e shërbimeve. Paralel me zhvillimin e një sistemi mbarë kombëtar të institucioneve të mikro-kredisë, inkurajuese duket që të jenë edhe disa sinjale të vogla që tregojnë se sektori bankar tregtar po fillon të shtrihet përtej bazës së tij aktuale urbane, si pjesë e shtrirjes së financimeve në të gjithë vendin. Strategjia e Zhvillimit Rural synon të ndihmojë sipërmarrjen private për të bërë aplikime të mira në bankë, por nuk synonë të ngre fonde shtetërore (psh grante, banka rurale)

1.5 Zhvillimi rural i mbështetur në iniciativën lokale.

Shqipëria ka siguruar eksperiencë të rëndësishme në mobilizimin e komuniteteve lokale kryesisht nëpërmjet programeve të financuara nga donatorë ndërkombëtarë. Përfitimi kryesor nga programet ishte që komuniteti ishte i përfshirë në të gjithë ciklin e projektit dhe projektet zgjidhen nga vete ata. Në përgjithësi, rezultatet praktike nga realizimi i tyre i bënë ato më tërheqëse për popullsinë lokale. Por sipas një vlerësimi të koheve të fundit bërë nga MAF –UNDP Projekti i “Zhvillimit të Qëndrueshëm Rural” përcaktoi një sërë nevojash ku përfshihen: Trajnime për të gjithë antaret e Grupet e Veprimet Lokal (LAG); përmirësimin e bashkëpunimit midis përfituesve; përpjekje afatgjata për të ndryshuar praktikën lokale dhe praktikave të menaxhimit të burimeve natyrore; menaxhim më i mirë nga LAG i rrjeteve kombëtare dhe ndërkombëtare

II. QËLLIMI, PRIORITETET STRATEGJIKE DHE SYNYMET

II.1 Qëllimi i Strategjisë

Qëllimi i Strategjisë është që të shërbejë si një bazë kombëtare, për të cilën është rënë dakord dhe që përshtatet me politikën Qeveritare, për zhvillim dhe më pas zbatimin e planeve për zhvillimin Rural të rajoneve dhe nënrajoneve të Shqipërisë për të stimulohet qëndrimin dhe rikthimi në zonat rurale. Zbatimi në të gjitha zonat Rurale të Shqipërisë i masave që mbështesin zhvillimin rural.

Kjo strategji bazohet tek direktivat e Komunitetit Europian për Zhvillimin Rural 2007-2013, me qëllim realizimin e prioriteteve, të cilat do të shoqërohen me krijim e vëndeve të reja të punës, rritje e prodhit si dhe zhvillim i qëndrueshëm, në mënyrë që të garantojë plotësimin e Politikave të Qeveritare dhe Europiane si kohezioni, mbrojtja e ambjentit dhe kordinimi i fondeve të ndryshme të akorduara nga buxheti i shtetit dhe donatorë të tjerë.

II.2 Kohëzgjatja e Strategjisë

Propozohet që Strategjia Kombëtare Shqiptare për Zhvillimin Rural të zgjasë për një periudhë kohore 7 vjeçare. Viti 2007 duhet të përdoret për të zhvilluar Planin e

Veprimeve për Zhvillim Rural, i cili do të përgatitet në bazë të kësaj strategjie. Edhe zbatimi i disa aktiviteteve do të nisë në vitin 2007, mbi bazë pilotimi ose si veprimtari të rregullta. Pas përfundimit të vitit të parë të zbatimit të strategjisë, plani i veprimit do të rishikohet.

II.3 Prioriteti Strategjik

Prioriteti strategjik i Strategjise së Zhvillimit Rural ne Shqiperi eshte:

- Te kontribuojë për një zhvillim të barabartë të të gjitha rajoneve rurale në Shqipëri, të përmirësojë cilësinë e jetës në zonat rurale në Shqipëri dhe të reduktojë varferinë.

II.4 Synimet

Synimet e Strategjisë së Zhvillimit Rural në Shqipëri janë :

1. Rritja e aftësisë konkurruese së sektorit bujqësor dhe agro-ushqimor duke mbështetur ristrukturimin dhe zhvillimin e aktiviteteve të shtimit të vlerës (me qëllim rritjen e vlerës financiare të produkteve).
2. Mbrojtja dhe përmirësimi i mjedisit duke menaxhuar në mënyrë të qëndrueshme burimet natyrore në zonat rurale.
3. Përmirësimi i cilësisë së jetës në zonat rurale dhe nxitja e aktiviteteve të shumëllojshme ekonomike, nëpërmjet krijimit të vendeve të reja të punës
4. Zhvillimi i kapaciteteve institucionale për të planifikuar, menaxhuar dhe bashkërenduar efektisht aktivitetet në mbështetje të zhvillimit rural.

Implementimi i planit strategjik të Zhvillimit Rural do të kontribuojë në arritjen e qëllimit të strategjisë kombëtare nëpërmjet; - arritjes dhe mbajtjes së një rritje ekonomike sipas principeve të një zhvillimi të qëndrueshëm-rritjes së potencialit njerëzor dhe arritjes së një niveli të nevojshëm punësimi, rritjes së të ardhurave si dhe integritimit social i cili siguron cilësi në rritje të nivelit të jetesës.

Të katër objektivat e planit strategjik kanë për qëllim përmisimin e kushteve ekonomike dhe sociale në zonat rurale. Orientimi drejt përmisimit të konkurrueshmërisë të strukturës bujqësore dhe eficensës në treg, krijimi i vendeve të reja të punës si dhe rritja e cilësisë së nivelit të jetesës do të jetë evidente.

Realizimi i këtyre objektivave do të bëjë që njerezit të vazhdojnë të jetojnë në zonat rurale, duke ruajtur strukturat e mbështetjes sociale dhe duke reduktuar rreziqet dhe koston publike që shoqërojnë migracionin në zonat urbane. Eksperienca e vendeve të tjera tregon që zhvillimi rural mund të përfitojë shumë nga lidhje me të fortë ekonomike, shoqërore dhe kulturore ndërmjet zonave rurale dhe urbane.

III. POLITIKAT DHE VEPRIMTARITË

Strategjia e Zhvillimit Rural ka nëntë politika kryesore të organizuara në katër akse, sipas modelit të Udhëzuesit të BE-së për Zhvillimin Rural (RDR). Politika lidhet me zgjedhjen e masave që janë pjesë e RDR të BE-së. Secila politikë apo masë, përbëhet nga disa aktivitete.

AKSI I: KONKURUESHMËRIA E SEKTORIT BUJQESOR, AGROBIZNESIT DHE PYJEVE (60% e buxhetit total)

Analiza bazë. Duke u bazuar në nevojën e ristrukturimit të bujqësisë shqipëtare dhe të sektorit të agro-përpunimit që të jetë në gjëndje të konkurojë me BE-në, potencialin për përmirësim dhe ndikimin që do të ketë kjo mbi pjesën e popullsisë më të varfër dhe më të rrezikuar në Shqipëri, buxheti për Aksin I ka dhe peshën më të madhe ku 50% e buxhetit total të zhvillimit rural për vitin 2007-2013 i është alokuar këtij aksi. Ky aks përfshin mbështetje për prodhuesit dhe përpunuesit shqipëtarë për t'iu përshtatur kërkesave të BE-së për standarte për sigurinë ushqimore dhe mirëqënjen e kafshëve.

Masat dhe aktivitetet në Aksin I kontribuojnë edhe tek objektivat e akteve të tjera, duke ndikuar në përmirësimin e cilësisë së jetës dhe mbrojtjen e mjedisit, nëpërmjet prodhimit dhe përpunimit të prodhimeve bujqësore duke mbrojtur mjedisin dhe duke ulur ritmet e braktisjes së tokës.

Në vazhdimësi të politikave të Aksit I, Shqipëria do të vazhdojë të zbatojë programin e punës të Shërbimit Keshillimor Bujqësor (SHKB), të financuar nga shteti dhe pjesërisht nga aktivitetet tregtare. Aktivitetet e SHKB përcaktohen në Strategjinë e Zhvillimit të Bujqësisë dhe në programet vjetore të Ministrisë së Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit.

Modernizimi dhe ristrukturimi i bujqësisë (55% të burimeve të aksit I)

Një pjesë e konsiderueshme e fondeve do të shkojnë për modernizimin e ndërtesave dhe stallave të bagëtive në ferma, si dhe për ndërmarrjet e industrisë së përpunimit të ushqimit. Grupi i synuar për ndihmë janë fermerët e mesëm dhe ndërmarrjet e vogla dhe të mesme. Gjithashtu do të mbështeten fermerë të specializuara, gjysëm autosuficente, të cilat kanë mundësi ta rrisin aksesin e tyre në treg, mbas ndihmës. Ndihma do të shoqërohet me mbështetje për të siguruar shërbimet këshillimore, trainime dhe mbështetje për bashkim në grupe prodhuesish, gjë që do të lehtësojë aksesin në treg. Shumë e rëndësishme është dhe mbështetja për sektorin e mishit dhe qumeshit.

Do të nxitet konsolidimi i fermave nëpërmjet një sërë aktivitetesh nën aksin I, ku do të ketë edhe masa për inkurajimin e fermereve dinamike që të përdorin toka të cilat nuk janë shfrytëzuar sa duhet. Në mënyrë që të ketë mundësi të përdoret më me efektivitet mekanika bujqësore, të rriten rendimentet e prodhimit, të realizohet konsolidimi i tokës në parcela më të mëdha, dhe fermerët të paraqiten më të fuqishëm

në treg. Mundësite gjithnjë e më të mëdha për të siguruar të ardhura që bien nën këtë aks do të cojnë në rritjen e investimit në ferma dhe agro-përpunimin. Duhet të promovohet ngritja dhe funksionimi i shoqatave të fermerëve në formën e kooperativave në mënyrë që të realizohet konsolidimi i tokës, të bëhen me efektive, të ketë mundësi më të mëdha përdorimi i mekanizimit në parcela më të mëdha, në menytë që fermerët të paraqiten më të fuqishëm në treg. Ka një eksperience tashme të lidhjeve me këto fusha. Ka filluar një projekt në Lushnje për konsolidimin federativ të fermerëve modern si dhe dy projekte në Shkodër për krijimin e kooperativave.

Objektivi: Aktivitete do të përqëndrohen në përshtatjen e teknologjive sipas standardeve Europiane, në përmisimin e konkurrencës në bujqësi dhe përmisimin e situatës së të ardhurave për prodhuesit e produkteve bujqësore.

Aktivitetet:

- *Modernizimi i fermave bujqësore;*
- *Ndihmë për fermerët për t'ju përshtatur kërkesave për standarte sipas legjislacionit të Komunitetit Europian*
- *Lindja e fermerëve të rinj*
- *Dalja e hershme në pension e fermerëve dhe punëtorëve të fermave, atje kur kjo është në favor të konsolidimit të këtyre fermave*
- *Përmisimi dhe zhvillimi i infrastrukturës që lidhet me zhvillimin dhe adaptimin e bujqësisë dhe pyjeve.*

Rritja e vlerës së shtuar dhe cilësisë në prodhim dhe përpunim (30% e burimeve të aksit I)

Shqipëria ka tradita në prodhimin e produkteve ushqimore të cilat janë të njohura në tregjet Europiane – vaji i ullirit, varietetet e kosit, djathit të bardhë, mishit të vogël, molusqet, etj. Suksesi në të ardhmen i zhvillimit të sektorit të përpunimit dhe aftësisë për të konkuruar me sektorin dinamik të prodhimit të produkteve ushqimore në Europë, varet në gadishmërinë e tij për t'u rritur nëpërmjet novacioneve. Afërsisht 30% e fondeve nën Aksin I do të përdoren për novacione. Në këtë pikëpamje, do të nxiten bashkëpunimi ndërmjet shkencës – bujqësisë – përpunimit. Mbështetje do të ofrohet edhe për veprimtari që do kenë peshë në eksport, dhe në sektore të rëndësishme për tregun e brendshëm – vera, frutat, perimet, qumështi, mjalti, vajrat bimorë, foragjeret, industrisë përpunuese.

Një pjesë e rëndësishme e investimeve do të shkojë për përmbushjen e standardeve të Komunitetit, sidomos në ndërtimin e ambjentëve për mbarështrim dhe instalimeve për pastrimin e ajrit, veçanërisht në zonat e rrezikuara nga nitratet. Në sektorin “qumësht dhe mish”, investimi do të shkojë për përmbushjen e kërkesave për higjienë. Në sektorin “pulari” do të vihet më shumë rëndësi njohjes së legjislacionit Europian në lidhje me mirëqenien e kafshëve sidomos për klockat. Programi do të synojë investime të rëndësishme të cilat mund të arrihen vetëm me anën e kësaj mbështetjeje. Do të mbështetet edhe rritja e cilësisë së prodhimeve ushqimore në nivel fermeri, ku do të jepet mbështetje për marketing dhe përmirësimin e ndërgjegjesimit të popullsisë mbi rëndësinë e rritjes së cilësisë të prodhimit lokal.

Objektivi: Aktivitetet do të fokusohen në rritjen e efikasitetit, nxitjes së inovacioneve, përmirësimin e cilësisë dhe mbrojtjes së mjedisit, në prodhimin, përpunimin dhe marketimin e produkteve bujqësore, ushqimore dhe pyjore. Vëmendje e veçantë do të tregohet gjatë gjithë zinxhirit të prodhimit të ushqimeve, përdorimit të lëndës së parë si burim energjie i rinovueshëm dhe pjesëmarrjes në skemat për rritjen e cilësisë.

Aktivitetet:

- *Rritja e cilësisë së prodhimit bujqësor dhe të pyjeve*
- *Mbështetje për fermerët të cilët marrin pjesë në skemat e rritjes së cilësisë së ushqimeve;*
- *Mbështetje për grupet e prodhuesve për informim dhe aktivitete promovuese për produktet nën skemat e cilësisë ushqimore .*

Menaxhim i qëndrueshëm dhe efikas i pyjeve (10% e burimeve të aksit I)

Menaxherët e pyjeve kanë shumë pak rol në Aksin I dhe do të mbështeten për investime, përmirësimin e vlerës ekonomike të pyjeve, të infrastrukurës së pyjeve dhe makinerive për lënde drusore. Kjo mbështetje do të përmirësojë rendimentin në punë dhe kompetencat teknike.

Objektivi: Ky prioritet synon rritjen e efikasitetit ekonomik të menaxhimit të pyjeve dhe vlerës ekonomike të tyre. Kujdes duhet të kushtohet aktiviteteve për përdorim me të efektshëm të potencialit ekonomik dhe energjistik të pyjeve si dhe bashkëpunimit të pronarëve të pyjeve private. Aktivitetet janë në përputhje me parimet e menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve.

Aktivitetet:

- *Rritja e vlerës ekonomike të pyjeve*
- *Mbështetje për ngritjen e grupeve të prodhuesve në sektorin e pyjeve*

Rritja e nivelit të kompetencave dhe punësimit (5% e burimeve të aksit I)

Një pjesë e fondeve të Aksit I do të shkojë për trainimin e fermerëve. I rëndësishëm është trainimi i fermerëve të rinj dhe i prodhuesve të produkteve biologjike. Investimet në potencialin njerëzor janë pjesë e pandare e procesit të përshtatjes me standartet e BE-së. Masat që synojnë zhvillimin e potencialit njerëzor do të përdoren për të krijuar aftësi drejtuese të fermat bujqësore. Gjithashtu do të ofrohet mbështetje për trainimin e fermerëve mbi teknikat e prodhimit organik, marketimit dhe bashkëpunimit. Si dhe do të mbështesë fermerët aktiv të komunitetit rural por pa i dhënë rol privilegjues në zhvillimin rural.

Objektivi: Aktivitetet do të kontribuojnë në rritjen e kompetencave profesionale të fermerëve dhe shoqatave private të pyjeve si dhe të të punësuarve në industrinë e përpunimit të ushqimit.

Aktivitetet:

- *Trainime profesionale dhe aktivitete informuese*

AKSI II: RUAJTJA E PEJSAZHIT KULTUROR DHE MBROJTJA E MJEDISIT (10% e buxhetit total)

Analizat bazë: Shqipëria ka burime natyrore të virgjera dhe të shumëllojshme. Veprimtaria bujqësore dhe pyjet janë relativisht të zhvilluara dhe në mbrojtje të mjedisit, kështu fermerët janë të motivuar të përfitojnë nga roli i tyre shumëfunksional, duke e përdorur pejsazhin për arzetim dhe për prodhimin e ushqimit. Qëllimi i dytë lidhet me zhvillimin e metodave bujqësore në përputhje me mbrojtjen dhe ruajtjen e mjedisit, kompensimin e prodhuesve të zonave malore për ta mbajtur tokën në kushte të mira dhe për ruajtjen e pejsazheve kulturore të rëndësishme. Qëllimi është kontribimi në përmbushjen e prioritetit strategjik Europian: "Përmirësimi i mjedisit në fshat". Buxhet për këtë Aks do të jetë 10%.

Masat e Aksit II nuk mund ti japin zgjidhje problemeve që lidhen me ruajtjen e mjedisit dhe pejsazhit. Strategjia bazohet në një metode të balancuar dhe të integruar, ku ruajtja e pejsazhit dhe mjedisit është prioritet për masat, nën akst e tjera. Për parandalimin e ndotjes më nitrat me origjinë bujqësore, janë të nevojshme investimet për zhvillimin e produkteve organike, dhe blerjen e pajisjeve të nevojshme për punimin e tokës, gjë të cilën fermeret do të mund ta realizojnë nëpërmjet mbështetjes nga Aksi I.

Të gjitha këto aktivitete shtojnë vlerën e sektorit bujqësor duke e bërë atë ultifunksional. Gjithashtu, ato kontribuojnë në rritjen e të ardhurave të balancuara të fermave bujqësore dhe përmisojnë mjedisin. Ato kontribuojnë për rritjen e cilësisë së jetës në fshat dhe në zonat e tjera.

Ruajtja e pejsazhit në zonat më pak të favorizuara (rreth 10% e burimeve të aksit II)

Mbështetja e aktiviteteve që lidhen me përdorimin e tokës bujqësore në zonat malore dhe respektin për mjedisin në këto zona, që do të bëjë të mundur reduktimin e braktisjes së këtyre zonave. Planifikohet që 35% e buxhetit të Aksit II të kalohet për mbështetjen e fermerëve të zonave malore.

Objektivi: Menaxhimi i bujqësisë në rajonet me disavantazhe natyrore (malore, të pjerrëta, që përmythen, rrëshqitëse dhe që përshkohen nga errera të forta), ku futja e teknologjive të njohura është e pamundur. Në këto zona prodhimi është ekstensiv dhe cilësia është larg prodhimeve të zonave fushore. Ekonomia prodhuese në këto zona është shume e dobët. Në mënyrë indirekte, prioritet për këto zona janë menaxhimi i mjedisit rural dhe vendbanimi i zonave ku është braktisur aktiviteti bujqësor duke bërë të mundur vënjen në punë të 300,000 hektarëve .

Aktivitetet:

Pagesa kompesuese për zonat me disavantazhe natyrore.

Praktikave bujqësore për mbrojtjen e mjedisit (rreth 90% e burimeve të aksit II)

Zgjidhja e problemeve kryesore do të shoqërohet me: ruajtjen dhe rivendosjen e diversitetit biologjik dhe gjenetik, përmirësimin e cilësisë së ujit, mbrojtjen e tokës nga erozioni dhe dëgradimi, promovimi i planifikimit ekologjik, identifikimin dhe menaxhimin e habitateve të vlefshme dhe karakteristikave të mjedisit, ruajtjen e trashëgimisë kulturore, kryerjen e ciklit të rotacionit të drithrave, parandalimin e braktisjes së kullotave dhe lëndinave në zonat malore, janë qëllimet kryesore të qeverisë. Një nga

aktivitetet kryesore të programit është ruajtja e fermave bujqësore me vlera të mëdha natyrore, e cila sipas disa vlerësimeve paraprake (në përputhje me përcaktimin e Agjensisë Europiane të Mjedisit) zë 20% të tokës bujqësore në Shqipëri. Pjesa tjetër e aktivitetëve të NAEP lidhen me prodhimet organike të mjedisit. Është planifikuar që 40% e fondeve të Aksit II të shkojnë për aktivitetet e NAEP.

Edhe përpunimi i mëtejshëm i planeve menaxhuese të Natura 2000 do të mbështeten nga Aksi II. Në NATURA 2000 dhe në zonat me vlerë të lartë natyrore është e rëndësishme të adaptohen praktika bujqësore dhe të evitohen teknologjitë të cilat shkaktojnë zhdukje të padëshiruara tek kafshët dhe speciet bimore dhe zhdukjen e habitateve të tyre. Masat për forcimin e zhvillimit të qëndrueshëm të bujqësisë dhe pylltarisë në formën e masave agro-ambientale në zonat e pafavorizuara, do të kontribuojnë thelbësisht në arritjen e objektivave të NATURA 2000. Dsa masa agro-mjedisore do të orientohen drejt zbatimit të kërkesave për arritjen e objektivave për ruajtjen e biodiversitetit dhe habitateve, është planifikuar që në periudhën 2009-2013 do të kompensohen aktivitetet që lidhen me ruajtjen e habitateve dhe specieve, të zakonshme për zonat kryesore të populluara nga zogjtë. Ato do të zgjerohen gradualisht duke përfshirë edhe aktivitetet që synojnë ruajtjen e habitateve të përcaktuara në përputhje me Direktivat për Habitatet.

Pyjet në Shqipëri menaxhohen gjërësisht dhe janë përgjithësisht të shëndetshme. Për rrjedhojë, nuk është e nevojshme të përcaktohen fonde të veçanta për pyjet nën aksin II. Në aksin I do të planifikohet një lloj mbështetje për pyjet e cila do të menaxhohet në mënyrë që modernizimi të mos dëmtojë mjedisin.

Masat agro-mjedisore kanë për qëllim reduktimin e ndikimit të substancave në mjedis, rritjen e bujqësisë organike, reduktimin e burimeve të mundshme të ndotjes, reduktimin e erozionit dhe ruajtjen e biodiversitetit.

Objektivi: Të gjitha masat agro-mjedisore synojnë përmisimin e burimeve natyrore: toka, uji dhe ajri. Grupi i parë i aktivitetëve ka për qëllim prezantimin e praktikave bujqësore të përparuara që përmiresojnë kushtet mjedisore duke ulur përdorimin e substancave kimike, duke i futur në ciklin e lëndëve ushqyese bujqësore, duke futur prodhimet e kontrolluara dhe organike dhe duke parandaluar degradimin e vlerave ushqyese të tokës. Fokusi është mbrojtja biologjike e bimëve, qarkullimi i prodhimit bujqësor, si dhe reduktimi i erozionit për shkak të kullimit. Grupi i dytë i aktivitetëve ka për qëllim që fermat të praktikojnë bujqësinë tradicionale që ruan tiparet e veçanta Shqipëtare, siç janë zonat më shumëllojshmëri të kulturave bujqësore, habitateve livadhore (p.sh. kënetat me uje dhe ato karstike) maleve dhe pemeve me trungje të lartë. Ky grup aktivitetesh është mundësia më e mirë për zbatimin e NATURA 2000 si dhe ruajtjen e karakteristikave të pejsazhit natyror Shqipëtar. Metodatat e bujqësisë tradicionale luajnë një rol të rëndësishëm në ruajtjen e shumëllojshmërisë së specieve të kafshëve të egra dhe bimëve, zonave natyrore me vlera të mëdha, habitateve specifike dhe diversitetin ekzistues të mjedisit bujqësor. Këto aktivitete kanë për qëllim ruajtjen e varietetit autoktone të bimëve dhe kafshëve shtëpiake. Grupi i tretë i masave agro-mjedisore ka për qëllim ruajtjen e bujqësisë në zonat e vështira; për këtë arsye, këto praktika duhet të përshtaten kërkesave të domosdoshme për mbrojtjen e mjedisit

Përfituesit e skemes së pagesave agro-mjedisore duhet të plotësojnë kërkesat e parashtruara nga Udhezimi (KE) No 1782/2003 dhe Udhezimi për kërkesat e

detyruara për menaxhimin dhe për kushtet e mira bujqesore dhe mjedisore (OJ RS Nr 21/2005, 114/2005, 76/2006) si dhe të të gjitha kushtet e përcaktuara në masat individuale agro-mjedisore dhe janë mbi kërkesat minimale të udhëzimeve përkatëse dhe kërkesa të tjera që lidhen me përdorimin e spërkatesve minerale dhe produkteve për mbrojtjen e bimeve.

Në vitin 2007, angazhimet për zbatimin e masave agro-mjedisore nën programin e zhvillimit Rural për mbështetjen rurale 2004-2006, do të vazhdojnë në periudhën 2007-2013. Ndërkohë që disa nga masat e periudhës 2004-2013 të zbatimit të programit do të rishikohen, të tjera do të riformulohen apo edhe do të behen nga fillimi, përfituesit që kanë praktikuar masat agro-mjedisore gjatë 2004-2006 duhet ti zëvendesojnë ato me masat e 2007-2013. Rregullimet dhe ndryshimet e masave do të ndodhin kryesisht për shkak të përshtatjes me kërkesat dhe standarte të tjera Europiane. Në këtë mënyrë, e gjithë skema agro-mjedisore do të formulohet në atë mënyrë që çdo masë do të përputhet me kërkesat dhe duke u bazuar në kushte të tjera, do të shkojë me tej. Kështu, në vitin 2007 do të nisin kontratat e reja pesë vjeçare për përfituesit aktuale të pagesave agro-mjedisore si dhe pagesat e reja për ata që zbatojnë këto masa.

Aktivitetet:

- *Mbështetje e praktikave bujqësore që përmisojnë situatën mjedisore;*
- *Ruajtja e praktikave tradicionale bujqësore si dhe mirëmbajtja e potencialeve gjenetike;*
- *Ruajtja e një bujqësie të qëndrueshme në zonat e mbrojtura.*

AKSI III: PËRMIRËSIMI I CILËSISË SË JETËS NË ZONAT RURALE DHE PROMOVIMI I DIVERSIFIKIMIT (30% e buxhetit total)

Analiza bazë: Strategjia e Zhvillimit Rural ka për qëllim krijimin e vendeve të punës dhe përmirësimin e cilësisë së jetës në zonat rurale. Ky qëllim do të kontribuojë në arritjen e prioritetit të tretë strategjik të Komunitetit që është “përmirësimi e kushteve të jetesës në zonat rurale dhe promovimi i shumëllojshmerise së ekonomise rurale”. Ky aks do të marrë 40% të fondeve të zhvillimit rural. Strategjia për përmbushjen e këtij qëllimi bazohet në pikat e forta dhe të dobta të zonave rurale, si dhe në problemet dhe avantazhet e tyre të identifikuar në analizë.

Zonat rurale kanë burime jashtë sektorit agrar, të cilat kanë potencial për zhvillim: një natyrë të pasur, të shumëllojshme dhe të mbrojtur, shumëllojshmëri komunitetesh rurale, tradita të pasura historike dhe kulturore; sidoqoftë, ato kanë nevojë për mbështetje për të kapëcyer prapambetjen në zhvillimin e tyre dhe që të mund ti përshtaten konditave sociale-ekonomike në ndryshim.

Krijimi i mundësive për punësim në zonat rurale (20% e burimeve të aksit III)

Modernizimi dhe ristrukturimi i bujqësisë do të shkaktojë reduktimin e punësimit në bujqësi, gjë që paracakton nevojën e diversifikimit të aktiviteteve ekonomike për të krijuar kushtet për punësim me kohë të plotë apo fleksibël të fuqisë punëtore dhe për përmirësimin e të ardhurave. Krijimi i vendeve të punës në zonat rurale jashtë sektorit bujqësor do të bëhet gjithnjë e më i rëndësishëm në të ardhmen. Shumica e këtyre

vendeve të punës do të krijohen nga ndërmarrjet familjare apo bizneset e vogla, me ktivitete të cilat plotësojnë sektorin e bujqësisë (p.sh. turizmi, përpunimi dhe zejtaria lokale, kultivimi i bletarise). Turizmi dhe ambientet për kalimin e kohës së lirë do të përfitojnë për shkak të mbështetjes publike për krijimin e qendrave të informacionit dhe infrastrukturës e cila do të bëjë të mundur aksesin në bukuritë e natyrës. Prioritet do ti jepet inkurajimit të fuqisë investuese të popullsisë lokale dhe sidomos të grave dhe të rinjve.

Objektivi: Synimi është ritja e potencial për biznes në zonat rurale me anën e diversifikimit të fermave bujqësore në aktivitete jobujqësore si dhe duke promovuar krijimin dhe zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla. Mbështetja do të synojë në zhvillimin e ndërmarrjeve bazuar në avantazhet konkurruese që ka fshati (njohuritë tradicionale, fuqinë punëtore, lëndën e parë, dhe kushtet e punës). Mbështetja për formimin profesional dhe aktivitetet informuese do të fokusohet tek faktorët ekonomikë dhe banorët e tjerë të zonave rurale që veprojnë në fushat e mbuluara nga Aksi III .

Aktivitetet :

- *Mbështetje për krijimin dhe zhvillimin e ndërmarrjeve bazuar në fuqinë konkurruese të zonave rurale.*
- *Mbështetje për diversifikimin e fermave bujqësore*
- *Trainim specific dhe veprimtari informuese e aktorëve ekonomike në zonat rurale.*

Përmirësimi i cilësisë së jetës në zonat rurale (80% e burimeve të aksit III)

Sigurimi i infrastrukturës së duhur ose rinovimi i rrjeteve ekzistuese është në favor të aksesit në të gjithë territorin, si rrjedhojë stimulon rritjen ekonomike të komuniteteve rurale dhe tërheqjes së investimeve. Rrjetet e amortizuara të furnizimit me ujë duhen përmirësuar dhe higjena e cila është e kufizuar në këto zona. Futja e Teknologjise së Informacionit në zonat rurale është gjithashtu shumë i rëndësishëm.

Ruajtja e trashëgimisë historike dhe kulturore e zonave rurale është e rëndësishme për ruajtjen e identitetit të tyre të vërtetë. Kjo e bën ringjalljen dhe mbrojtjen e trashëgimisë rurale pjesë të pandarë të politikës së zhvillimit rural. Mbrojtja e kësaj trashëgimie do të ketë përfitime ekonomike nga zhvillimi i turizmit

Objektivi: Brënda kuadrit të këtij objektivi prioritet do të jenë: infrastruktura bazë rurale, rigjallërimi i fshatit, rinovimi i ndërtesave për përdorime të ndryshme, shtrirja dhe përdorimi i teknologjisë së informacionit dhe komunikacionit lokal, turizmi dhe infrastruktura të tjera, sigurimi i mundësive për kryerjen e aktiviteteve të gjithanëshme si dhe rigjallërimi i trashëgimisë kulturore dhe natyrore. Këto prioritete do të kenë për qëllim krijimin e shërbimeve të përshtatshme për ndërmarrjet dhe banorët e fshatit.

Aktivitetet:

- *Rinovimi dhe zhvillimi i fshatit, përfshi edhe rrugët lokale, furnizimin me ujë dhe higjenën;*
- *Mbështetje për ruajtjen dhe rritjen e vlerave të trashëguara ;*
- *Shërbime bazë për ndërmarrjet dhe popullsinë e fshatit,*

AKSI IV: PJESMARRJA NË ZHVILLIMIN RURAL

Zbatimi i politikave të zhvillimit rural mbas 2007, do të prezantojë metodën LEADER, si një instrument për një qeverisje të decentralizuar dhe zhvillimi rural të integruar. Në periudhën para-pranimi, MBUMK do të ngrihet mbi eksperiencën ekzistuese të metodës LEADER, nga MADA, FZSH dhe aktivitete planifikuese lokale. Mbështetja nga donatorët e ndryshëm do të shtrihet më tej duke replikuar këto aktivitete dhe projekte, të cilat kanë për synim krijimin e kapaciteteve për zbatimin e Metodës LEADER. Në përputhje me praktikën e BE-së, të gjitha financimet rurale duhet të kenë një dimension mbi baze komunitare. 5% e financimeve të zhvillimit rural do të alokohet veçanërisht për projekte të cilat ndjekin praktikën me bazë komunitare.

Nuk mund të ketë arritje të qëllimeve të politikës së zhvillimit rural pa përfshirjen dhe pjesëmarrjen e vërtetë të popullsisë lokale, pa krijimin e kapaciteteve lokale, pa informimin dhe trajnimin e popullsisë lokale në mënyrë që të mund të formulojë dhe venë në zbatim strategjitë lokale të zhvillimit. Inkurajimi i dialogut dhe bashkëpunimi ndërmjet aktorëve të ndryshëm lokal të përfshirë në zhvillimin rural është një hap i rëndësishëm në forcimin e shoqërisë civile dhe krijimin e partneriteteve në nivel lokal.

Prandaj është e domosdoshme të mbështeten përpjekjet në të ardhmen për ngritjen e kapaciteteve të zonave rurale në:

- *Hartimin e strategjive të zhvillimit lokal,*
- *Ngritjen dhe forcimin e Grupeve të Veprimit Lokale (LAG),*
- *Vënjen në zbatim të strategjive të zhvillimit lokal,*
- *Promovimin e bashkëpunimit ndërmjet vendeve të rajonit si dhe bashkëpunimin ndërkombëtar.*

Gjatë vitit të parë, është e rëndësishme që Shqipëria të fokusohet në aktivitete që lidhen me rritjen e aftësive dhe hartimin e strategjive të zhvillimit paralel me krijimin dhe fuqizimin e Grupeve të Veprimit Lokal. Për këtë duhen shfrytëzuar mundësitë që krijohen për rritjen e aftësive dhe rigjallërimin e territoreve.

Zhvillimi i kapaciteteve lokale dhe përmirësimi i vetëqeverisjes lokale në Shqipëri do të nxitë vënjen në zbatim të strategjive të zhvillimit lokal nëpërmjet grupeve të veprimit lokale ekzistuese.

Për shkak të kapacitetit lokal të kufizuar për krijimin e grupeve aktive lokale, aftësive të kufizuara drejtuese për strategjitë e zhvillimit për zonat rurale dhe aftësi të pamjaftueshme për bashkëpunim dhe krijimin e rrjeteve – sidomos jashtë komuniteteve rurale, do të jepet më shumë mbështetje për masa dhe aktivitete që lidhen me krijimin e aftësive dhe trainim për informimin në nivel lokal. Në përcaktimin e peshës financiare të aktiviteteve të ndryshme dhe masave të mbështetura nga ky aks, duhet ti kushtohet vëmendje menaxhimit dhe zbatimit të strategjive lokale të zhvillimit.

Grupet aktive lokale në Shqipëri duhet të jenë aktive në të gjitha zonat rurale që nënkupton se prioritetet lokale do të realizohen nëpërmjet masave dhe aktiviteteve nën Aksin III, duke siguruar më shumë akses nën masat e Aksit I dhe nëpërmjet

masave të Aksit II atje ku do të jenë prioritetet për menaxhimin e qëndrueshmë të pyjeve dhe tokës.

IV. RURAL "PROOFING" DHE RAPORTIMI PËR PUBLIKUN E GJERE MBI INVESTIMET DHE SHËRBIMET

Të katër akset përshkruajnë Strategjinë e Zhvillimit Rural e cila do të financohet nëpërmjet koordinimit të programeve për zhvillimin rural. Strategjia kombetare e zhvillimit rural mbulon gjithashtu dhe ndikimin rural të shërbimeve dhe investimeve të tjera publike duke përfshirë në veçanti; arsimin, shëndetsinë, mirëqënjen shoqërore dhe infrastrukturën.

Ndikimi rural i këtyre aktiviteteve do të monitorohet nëpërmjet sistemit të raportimit "rural proofing" në të cilin çdo Ministri do të kërkohet të prodhojë një raport periodik mbi ndikimin rural të aktiviteteve të saj. Këto raporte do të përpilohen sipas këtij modeli: (a) përshkrimi i mënyrës së shpenzimeve, duke krahasuar zonat rurale dhe urbane, (b) shprehime mbi çdo informacion të ri; dhe (c) metoda se si pasqyrohen ndryshimet urbane/rurale në praktikën e menaxhimit.

Raportet Vjetore të Raportimit për **Arsimin** dhe **Shëndetsinë** do të kenë të njëjtin format. Ato do të raportojnë për shpërndarjen gjeografike të shpenzimeve për arsimin për person, për ato zëra që mund t'u kalohen rajoneve. Raporti duhet të analizojë edhe sfidat me të cilat përballet arsimi në zonat rurale dhe si vepohet për t'i përballuar këto sfida.

Shpenzimet shtetërore për **Ndihmën Sociale** përfshin pagesat e papunësisë dhe të afësisë së kufizuar. MOLSAEO do të përgatisë një raport vjetor që do tregojë shpërndarjen gjeografike të pagesave duke e lidhur këtë me shpërndarjen e popullsisë. Ky raport duhet të shpjegojë skemat e reja dhe si menaxhohen në praktikë ndryshimet rajonale.

Investimet në **infrastrukturë** në zonat rurale menaxhohen kryesisht nga MPPTT dhe Fondi Shqipëtar i Zhvillimit. Këto dy institucione do të përdorin sistemet e tyre të menaxhimit për formulimin e raporteve vjetore që do përshkruajnë vendin ku zhvillohen aktivitetet dhe do analizojnë numrin e aktiviteteve që organizohen në zonat rurale. Raporti Vjetor Rural do të informojë edhe për ndikimin e praktikave menaxhuese mbi sasinë e aktiviteteve rurale dhe nëse nevojiten praktika të veçanta që bëjnë të mundur që zonat rurale të përfitojnë një shumë të konsiderueshme për ta shpenzuar. Një analizë e tillë mund të përfshijë edhe vlerësimin e efikasitetit të shpenzimeve në zonat urbane dhe rurale.

V. MENAXHIMI DHE BUXHETI

V.1 Menaxhimi

Politika e zhvillimit rural përfaqëson shtyllën e dytë të politikës për bujqësinë në BE-së. Për rrjedhojë, në Shqipëri ashtu si dhe në vendet anëtare të BE-së, Ministria e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit (MBUMK) do të jetë ministria përgjegjëse për zhvillimin rural. MBUMK do të jetë Autoriteti Kompetent që përgjigjet për dhënjen dhe heqjen e akreditimit të Agjencisë së Pagesës.

Për të patur një strukturë efikase, MBUMK do të riorganizojë strukturën e saj të brendshme në atë mënyrë që të gjitha politikat e zhvillimit të përcaktohen nga një drejtori e vetme që përgjigjet për zhvillimin rural. Drejtoria që përgjigjet për zhvillimin rural nuk ka staf të mjaftueshëm keshtum që do ti duhen punonjës të rinj (afërsisht 10 vetë). Rekrutimi i stafit të ri për drejtorinë e zhvillimit rural do të bëhet nga rradhët e stafit ekzistues në MBUMK dhe në institucionet përkatëse ekzistuese në Shqipëri. Në bazë të Udhëzuesit nr 1658 të Këshillit të BE, kjo drejtori do të emërohet si Autoriteti Drejtues për programet e zhvillimit rural.

Koordinimi në nivel strategjik është me shumë rëndësi për lidhjen reciproke ndërmjet objektivave të ndryshme dhe për rrjedhojë për të arritur një ndikim maksimal në zhvillimin social-ekonomik të vendit . Mekanizmi Koordinues do të përgjigjet për mbikqyrjen e programit të raportimit rural dhe për të siguruar paraqitjen nga ministritë pjesëmarrëse të raportit vjetor të një standarti të pranueshëm. Mekanizmi kordinues do të ngrihet për të bërë të mundur shpërndarjen e duhur të ndihmave të dhëna për zhvillimin rural. Ky mekanizëm do të jetë i veçantë nga institucionet përgjegjëse për menaxhimin dhe monitorimin e programit në Shqipëri.

Drejtoria e zhvillimit rural në MBUMK do të përgjigjet për të ofruar **shërbime sekretarie** për Mekanizmin Koordinues. Përgjegjësitë e sekretariatit do të përfshijnë mbajtjen e një baze të dhënash me informacion për zhvillimin rural. Informacioni duhet të jetë në dispozicion të publikut dhe do të jetë pjesë përbërëse e një raporti vjetor mbi gjendjen e zhvillimit rural në Shqipëri.

Grupi i Punes Ndërministror do të përgjigjet për koordinimin ndërministror në nivel strategjik dhe programi veprimesh. Grupi Teknik ekzistues do të bëjë koordinimin e nevojshëm gjatë përgatitjes së tenderit, duke mundësuar lidhjen ndërmjet aktiviteteve.

Duke u bazuar në Strategjinë Ndërsektoriale të Zhvillimit Rural, do të hartohet Programi Operacional për Zhvillimin Rural (plani i veprimit të zhvillimit rural) për periudhën 2007-2013, i cili do të mbulojë të gjithë territorin shqipëtar. Strategjia dhe Plani i Veprimeve do të plotësohen, nëse do të jetë e nevojshme, brenda periudhës shtatë vjeçare të programit. Çdo vit, do të njoftohet zhvillimi i tenderit Vjetor.

Parashikohen dy faza për zbatimin e programeve të zhvillimit rural në Shqipëri:

- Në tre vitet e para të programit, zbatimi do të bëhet duke shfrytëzuar institucionet dhe procedurat ekzistuese

- Pas tre viteve të para, do të nisë aktivitetin Agjensia e qendrore e Pagesave. Në këtë fazë, përgjegjësitë për zbatimin e politikave të zhvillimit rural do të transferohen gradualisht në kompetencë të Agjensisë së Pagesave.

Agjensia qendrore e Pagesave do të krijohet si një strukturë e pavarur nën ombrellën e MBUMK dhe do të përgjigjet për zbatimin e zhvillimit rural, por për politikën e tregut në Shqipëri. Agjensia e Pagesave do të akreditohet edhe si Agjensia e vetme e Pagesave për mbështetjen nga BE për periudhën para-aderimit dhe më vonë për zbatimin e politikës CAP (mbi organizimin e tregjeve dhe zhvillimin rural) në Shqipëri. Agjensia Qendrore e Pagesave mund të zbotojë edhe politikën e zhvillimit rural të mbështetura nga donatorë të ndryshëm.

Agjensia e Pagesave do të ndjekë procedurat e përcaktuara në Udhëzimet e Këshillit të BE si dhe të Udhëzimeve të zbatimit. Kjo agjensi do të përmbushë kërkesat e mëposhtme: (a) ekzekutimin e pagesave dhe kontabilizimin; (b) sistem për kontrollin e menaxhimin të brendshëm; (c) paraqitje e qartë, e shpejtë, e detajuar dhe e vërtetuar e shpenzimeve dhe raporteve bankare; (d) procedura prokurimi transparente dhe jo diskriminuese që parandalojnë konfliktin e interesave; dhe (e) përputhje me të gjithë legjislacionin shqipëtar për financat publike.

Agjensia qendrore e Pagesave do t'ia kalojë disa aktivitete institucioneve të tjera ekzistuese që veprojnë në Shqipëri (si FSHZH, MADA), por kjo do të bëhet vetëm për ato aktivitete që nuk klaifikohen si aktivitetet bazë të agjensisë së pagesave. Këto institucione nuk do të akreditohen si agjensi pagesash dhe do të bashkëpunojnë me Agjensinë qendrore të Pagesave në bazë kontratash një vjeçare. Agjensia qendrore e Pagesave do të shfrytëzojë edhe shërbimet e disponueshme në nivel rajonal.

Për të qënë sa më efikase dhe me mbështetje financiare, disa nga institucionet dhe strukturat ekzistuese (si 2KR, disa zyra rajonale dhe lokal, struktura, institucione) do të jenë pjesë e strukturës së Agjensisë qendrore të Pagsave. Sidoqoftë, Agjensia qendrore e Pagesave deri në fund të vitit do të ketë 400 punonjës të përhershëm dhe kosto bazë për krijimin e saj do të jetë 8 milion EUR (pa investimet në bazë të të dhënave) për një periudhë kohore dhjetë vjeçare. Disa nga punonjësit do të rekrutohen nga institucionet ekzistuese dhe kosto për krijimin e saj mund të bashkë financohet nga BE and donatorë të tjerë. Agjensia e pagesave mund të fillojë të operojë brënda tre viteve dhe mbasi nuk ka marrë akreditim të pultë. Në bazë të eksperiencës së vendeve anëtare të Bashkimit Europian, do të duhen nga shtatë deri në dhjetë vjet për akreditimin e plotë të Agjensisë së Pagesave. Në një periudhë dhjetë vjeçare, Agjensia qendrore e Pagesave në Shqipëri, do të zbotojë plotësisht politikën e zhvillimit rural në Shqipëri edhe në rast se anëtarësimi në BE mund të vonohet.

Sipas praktikave të BE, Grupi Këshillues për përgatitjen e strategjise do të bëhet **Rrjeti Kombëtar Rural**. Por, në të njëjtën kohë, Rrjeti Kombëtar Rural mund të emërohet si Komitet Monitorues. Në këtë rrjet parashikohet pjesëmarrja e NGO-ve rajonale ose e rrjeteve kombëtare të organizatave jo fitimprurese, NGO që punojnë në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm lokal dhe rural, shoqatat e biznesit dhe degët e tyre, NGO për mbrojtjen e mjedisit, përfaqësues të mundësive të barabarta, autoritet

Bashkiake, përfaqësues të njësive administrative kombëtare, rajonale dhe lokale si dhe shërbimeve të MBUMK dhe Ministrisë së Mjedisit dhe Rezervave Ujore.

Funksionet kryesore të Rrjetit Kombëtar të Zhvillimit Rural do të jenë:

1. Lobimi në politikën qeveritare në interes të zonave rurale, duke përfshirë dhe raportet rurale “rural proofing”.
2. sigurimin e informacionit për anëtarët e rrjetit – përfituesit e mundshëm për masat e zhvillimit rural.
3. Organizimi i seminareve trajnuese dhe ndihma nga ekspertët për zhvillimin e kapaciteteve të anëtarëve të rrjetit. Kontribut për krijimin dhe ngritja e kapacitetit të OJF-ve.
4. Nisja dhe ndërmjetësimi ndërmjet përfaqësuesve të organizatave të ndryshme, strukturave aktive të përfshira në zhvillim rural dhe të autoriteteve kombëtare dhe lokale për dialog.
5. Forcimi dhe zgjerimi i rrjetit gjatë periudhës së veprimit të programit kombëtar të zhvillimit rural; organizimi i studimeve për qëllimet e programit.
6. Veprimtari të cilat nxisin pjesëmarrjen në Rrjetin Europian të Zhvillimit Rural.

V.2 Buxheti

Tabela 2 paraqet analizën e shtrirjes së aktiviteteve ekzistuese të zhvillimit rural në Shqipëri. Afërsisht 500 nga 1800 projekte të listuara në buxhetin e viti 2006 mund të klasifikohen rurale. Një numër porgramesh të rëndësishme (ku përfshihet infrastruktura e FSHZH dhe programet promociionale të Ministrisë së Ekonomisë) janë mbarëkombëtare dhe nuk mund të vendosen lehtësisht në zonat rurale dhe urbane. Analiza bën fjalë për rreth 7.4 bilion lek në vit të shpenzuara për zhvillimin rural. Rreth një e treta e shpenzimeve të përcaktuara për projektet rurale është për rrugët rurale dhe furnizimin me ujë të fshatit dhe menaxhohet nga Ministria e Punëve Publike, Transportit dhe Telekomunikacionit, ku kontributi i donatorëve është vetëm 12%. Ujitja dhe kullimi zenë 25% të shpenzimeve për zhvillimin rural dhe donatorët mbulojnë 65% të financimit. Projektet mjedisore zenë 25% me shumë pak mbështetje nga donatorët. Shumica e financimeve shkojnë për higjienën në zonat rurale dhe pak për projektet mjedisore, dhe nën SAPARD mund të klasifikohen si projekte të infrastrukturës rurale.

Tabela 2 Analiza e Buxhetit të viti 2006 kundrejt masave të SAPARD (vlera në bilion lek)

Masa	Kategorizimi	Vendase	Donatorët	Totali	Ministritë
SAPARD					
Përpunimi, marketingu	ndërtesa & pajisje	142	25	167	Bujq./Ekon
Investime në ferma	ndërtesa, mall, marketing	68	538	606	Bujqësi
Infrastrukturë rurale	Rrugë, ujë, energji, ICT	2,277	307	2,583	Bujq./PP
Mjedisi	Sistemet e fermave, mbrojtja	5	1,553	1,558	Mjedisi
Burimet Ujore	Ujitja, kullimi, peshkimi	594	1,103	1,696	Bujqësi
Kontrolli i cilësisë	Ushqimi, bimët, veterinaria, kufijtë	43	0	43	Bujqësi
Pylltaria	pyjet, marketingu	221	148	369	Mjedisi
Diversifikimi	përpunimi, shërbimet,	0	0	0	

	turizmi				
Përmirësimi i tokës	toka, ndarja e parcelave	44	0	44	Bujqësi
Regjistrat e tokës	regjistrimi i tokës, konsolidimi	87	200	287	Bujqësi
Menaxhimi i fermës	Këshillim, makineri, lehtësim	0	0	0	
Rinovim i fshatit	Trashëgimia, qendrat komunitare	0	0	0	
grupet e prodhuesve	marketing i përbashkët	0	0	0	
Trainim	Punët bujqësore, përpunimi, ekologjia	0	0	0	
TA	menaxhim, ndërgjegjësim	0	0	0	
Totali		3,481	3,874	7,355	

Shpenzimet për zhvillimin rural mund të rriten në përputhje me **totalin e investimeve publike**. Me afrimin e Shqipërisë tek normat e BE, do të rritet edhe pjesa e zhvillimit rural në investimet publike. Analiza makroekonomike tregon që shpenzimet kapitale shtetërore do të rriten nga 6% e GDP në 9% të GDP, që nëse kombinohet me rritjen vjetore të GDP prej 6%, do të arrijë në një rritje prej 46% të shpenzimeve shtetërore nga viti 2006 në 2009, e shprehur në çmime konstante. Kjo gjë do ta çojë shpenzimin total për zhvillimin rural në rreth 10.7 bilion për të gjitha institucionet qeveritare, nëse zhvillimi rural do të ketë po atë pjesë që zotëron në totalin e shpenzimeve.

Në **buxhetin e vitit 2007, MBUMK** menaxhon vetëm 359 milion lek nga shpenzimet për zhvillimin rural, e lidhur ngushtë me projektet e donatorëve në fushën e promovimit të ndërmarrjeve bujqësore. Kjo përbën më pak se 5% të buxhetit total. Kjo përqindje do të rritet gradualisht, me kanalizimin e mbështetjes së BE për zhvillimin rural nëpërmjet Agjensisë së Pagesave dhe ndërkohë që aktivitetet e financuara nga agjensitë vendase apo donatorët do ta kuptojnë vlerën e investimit nëpërmjet Agjensisë së Pagesave. Nëse Shqipëria do të marrë të njëjtin financim për frymë për zhvillimin rural edhe nën IPARD si nën SAPARD, shuma do të arrijë në 17 milion Euro në vit, ose rreth 2 bilion lek, që do të përbëjë rreth dy të tretat e rritjes së shpenzimeve për zhvillimin rural. E gjithë kjo rritje do të menaxhohet nëpërmjet **RPA**. Nëse e gjithë rritja për zhvillimin rural, do të menaxhohet nga MBUMK, atëherë bëhet fjalë për 3.7 bilion lek, ose rreth 35% të financimit total për zhvillimin rural.

Tabela 3 tregon ndryshimet ndërmjet vitit 2006 dhe 2009, duke u bazuar në ruajtjen e një përqindje konstante të shpenzimeve publike të parashikuara dhe ndarjes së përqindjeve siç propozohen në strategji. Mendohet se këto përqindje do t'i aplikohen si pjesës së zhvillimit rural të menaxhuar nga MBUMK dhe asaj të menaxhuar nga ministritë dhe agjensitë e tjera shtetërore. Tabela tregon se rritjet më të mëdha do të bëhen për të bështetur vlerën e shtuar, marketimin dhe punësimin jashtë bujqësisë. Rritje të ndjeshme do të ketë edhe në mbështetje të modernizimit të fermave dhe infrastrukturës rurale. Reduktimi i shpenzimeve mjedisore në Aksin 2 bëhet pjesërisht për shkak se shpenzimet e vitit 2006 mbulonin aktivitete të lidhura me kontrollin e ndotjes (duhet verifikuar!!fjalja). Për herë të parë, tre masa do të marrin fonde të konsiderueshme nga të cilat mbështetja për punësimin jashtë bujqësisë do të jetë më e rëndësishmja.

Tabela 3 Buxheti I zhvillimit rural

	2006		2013			Minimumi i BE
Aksi 1	%	m Lek	m Lek	% of axis	% total	
Modernizimi I fermave	35.8%	2,633	4,675	55%	27.5%	
Vlera e shtuar / Marketingu	2.9%	210	2,550	30%	15.0%	
Pyjet	5.0%	369	850	10%	5.0%	
Trainim / Shërbimi I këshillimit	0.0%	0	425	5%	2.5%	
<i>Totali</i>	43.7%	3,213	8,500		50.0%	10%
Aksi 2						
Zonat më pak të favorizuara	21.2%	1,558	170	10%	1.0%	
Agro-mjedisi & Natura 2000	0.0%		1,530	90%	9.0%	
<i>Totali</i>	21.2%	1,558	1,700		10.0%	25%
Aksi 3						
Punësim jashtë fermës	0.0%	0	1,190	20%	7.0%	
Cilësia e jetës rurale / Infrastruktura	35.1%	2,583	4,760	80%	28.0%	
<i>Totali</i>	35.1%	2,583	5,950		35.0%	5%
Aksi 4						
Pjesëmarrja në zhvillim		0	850		5.0%	
Totali	100.0%	7,355	17,000		100.0%	

Shënime: modernizimi I fermave – mbështetje për investime për të ndihmuar fermat të përmirësojnë prodhimin dhe efikasitetin, të futin praktika të reja, të zgjerojnë dhe konsolidojnë, vlera e shtuar dhe marketingu – mbështetje në ndihmë të fermerëve dhe grupeve të fermerëve për furnizimin e tregut të brendshëm dhe të jashtëm, përfshi edhe përmbytjen e standarteve të cilësisë; pyjet – mbështetje për investime për përmirësimin e cilësisë së menaxhimit të pyjeve; trainimi dhe Asistenca Teknike – mbështetje për zhvillimin e aftësive tek fermerët dhe për ata që punojnë në rrethin e fermave; LFA – mbështetje për fermerët në zonat e pafavorizuara (përfshi dhe zonat malore); agro-mjedisi – pagesa për fermerët për t'i inkurajuar të menaxhojnë mjedisin. Punësim jashtë fermave – mbështetje për nxitjen e investimeve jashtë fermave në zonat rurale, përfshi edhe ato në ferma dhe jashtë fermave; cilësia e jetës/infrastruktura rurale – grante për rrugët rurale, ujën dhe higjienën dhe për projekte të vogla komunitare.

Aktualisht, donatorët financojnë rreth 50% të aktiviteteve të zhvillimit rural. Përqindja e financimeve nga donatorët në totalin e investimeve publike do të bie dhe mendohet që kjo do të ndikojë në zhvillimin rural në proporcion me sektorët e tjerë. Shpërndarja e parashikuar e fondeve të IPARD dhe mbështetja e vazhdueshme për zhvillimin rural nga donatorë të tjerë kryesorë, mund ta mbrojë zhvillimin rural nga kjo rënje. Tabela 4 paraqet nivelin e financimeve të donatorëve për çdo politikë që ka strukturë të ngjashme me atë të shpenzimeve totale.

Tabela 3 Financimet e Donatorëve

	Financimet e Donatorëve			
	2006		2009	
Aksi 1	Lek	%	Lek	%
Modernizimi I Fermave	1,641	70%	1,911	63.2%
Vlera e Shtuar / Marketimi	25	12%	177	10.7%
Pyjet	148	40%	199	36.3%
Trainim/ Shërbime Këshilluese		60%	149	54.2%
<i>Totali</i>				
Aksi 2				

Zona më pak të Favourizuara Agro-mjedisi & Natura 2000 <i>Totali</i>	0 1,553	60% 100%	60 892	54.2% 90.1%
Aksi 3				
Punësimi jashtë Fermave Cilësia e Jetës në Fshat/ Infrastruktura <i>Totali</i>	0 307	60% 12%	417 331	54.2% 10.7%
Aksi 4				
Pjesëmarrja		60.0%	298	54.2%
Totali	3,674	50.0%	4,434	40.3%

VI. MONITORIMI DHE VLERËSIMI

VI.1. Agjensia e Pagesave

Aktivitetet e strategjisë së zhvillimit rural do të monitorohen nëpërmjet praktikave të aplikuara për programet e zhvillimit rural. Raportet vjetore të monitorimit do të formulohen në bazë të informacioneve të siguruara nga drejtuesit e projektit. Raportet vlerësuese do të formulohen para fillimit të programeve dhe në periudha kyçe të programit, zakonisht në mes dhe pas përfundimit të projektit.

Agjensia e Pagesave do të përgjigjet për sigurimin e raporteve të monitorimit dhe Drejtoria e Zhvillimit Rural do të përgjigjet për miratimin e cilësisë së raporteve dhe formulimin e një përmbledhjeje të vetme të përmbledhur në një raport vjetor të monitorimit. Agjensia e Pagesave do të bëjë kontraktimin për vlerësimet ndërsa këto të fundit do të kryhen nga organizata të pavarura, të tilla si firma konsulence ose akademike. Drejtoria e Zhvillimit Rural duhet të sigurohet që vlerësimet gjatë formulimit dhe rishikimit të politikave, të merren parasysh vlerësimet.

5. Treguesit

Indikatori	Parametrat vlerësues	Vlera bazë	Vlera e synuar në vitin 2013*	Institucioni përgjegjës për mbledhjen e të dhënave
AKSI 1				
Rendimenti i punës në bujqësi	VBSH (Vlera bruto e shtuar në EUR) për fuqi punëtore	1700EUR (INSTAT, 2004)	2072 EUR (+20%)	Instat
Madhësia e fermës	Madhësia mesatare për çdo fermë	1.1 ha (MBUMK, Vjetari Statistikor)	1,98ha (+80%)	Instat, MBUMK
Rendimenti i punës në industrinë ushqimore	VBSH për punonjës	4547EUR (INSTAT, 2004)	4670EUR (+5%)	Instat
Niveli arsimor i fermerëve	Përqindja e fermerëve me arsim 9 vjeçar të përfunduar	48% (MBUMK, Vjetari Statistikor)	57.6% (+20%)	MBUMK, Ministria e Arsimit?
Trainime dhe arsimim në bujqësi	Përqindja e fermerëve me arsim primar dhe sekondar të përfunduar në bujqësi	48% Shërbimi i ekstensionit	58% (+20%)	Shërbimi i Ekstensionit??
Kualifikimi i fermerëve	Përqindja e fermerëve me çdo lloj arsimimi për	Primary 17%, Arsim I mesem 31	+5%	Shërbimi i ekstensionit

	bujësinë	(Shërbimi I Ekstensionit)		
AKSI 2				
Biodiversiteti	Përçindja e mbrojtur e tokës për shkak të specieve të veçanta të zogjve	Akoma e papërcaktuar!! Ministria e Mjedisit	1% e territorit	Ministria e Mjedisit
Tokat e Kultivuara në zonat e mbrojtura	Përçindja e tokave të kultivuara në zonat e mbrojtura	6% (183.400ha) (Ministria e Mjedisit)	12% e totalit të tokës bujqësore (367,000ha)	Ministria e Mjedisit
Cilësia e Ujit	Përçindja e tokës në zonat e mbrojtura nën ujë	1% (27.300ha) (Ministria e Mjedisit)	2% (54.600ha)	Ministria e Mjedisit
Angazhimi në bujqësinë organike	Përçindja e zonave me prodhime organike në khs me zonat e pafavorizuara	Më pak se 0.1%, MBUMK	Rreth 0.12%	MBUMK
Ndryshimet e klimës	Prodhimi i energjisë së rinovueshme në bujqësi dhe pylltari	13.2% e totalit të burimeve të energjisë (të dhëna vetëm nga 2001!!)??	14% (+5%)??	Ministria e Mjedisit
Tokë e kultivuar në zonat e pafavorizuara	Përçindja si pjesë e totalit të tokës bujqësore në zonat e pafavorizuara	Këto zona akoma nuk janë përcaktuar	Për herë të parë do të paraqiten në vitin 2010	MBUMK
Zona nën masa agri-mjedisore	Toka nën masat agri-mjedisore	1.200ha (vlerësim i Shoqatës së Bujqësisë Organike)	2000ha	MBUMK, Ministria e Mjedisit
AKSI 3				
Ferma me të ardhura dhe punësim në aktivitete jo bujqësore	Ferma me të ardhura dhe punësim në aktivitete jo bujqësore	8.9% (MBUMK, Vjetari Statistikor, 2005)	9.79% (+10%)	MBUMK, Instat
Punësimi në sektorin jo bujqësor	Punësimi në sektorin sekondar dhe terciar (në %)	45% (INSTAT, 2005)	54% (+20%)	INSTAT
Zhvillimi ekonomik i sektorit jo bujqësor	GVA në sektorin sekondar dhe terciar (në milion €)	4100EUR (INSTAT, 2004)	4387 EUR (+7%)	INSTAT
Vetëpunësimi	Përçindja e vetëpunësimit në sektorin jo-bujqësor në punësimin total			MBUMK, INSTAT??
Instalimi i internetit në zonat rurale	Përçindja e popullsisë me akses në Internet	0.9% (LSMS-INSTAT)	4.5% (+500%)	INSTAT???
Zhvillimi i sektorit të shërbimeve	Përçindja e shërbimeve GVA (e totalit të GVA)	53.7% (INSTAT, 2004)	57.5% (+7%)	INSTAT
Arsimimi gjatë gjithë jetës	përçindja e pjesëmarrësve të trainuar të moshës 25-64	2% (vlerësim i MBUMK)	Në rritje	MBUMK-Shërbimi i Ekstensionit??

*Vlerat e mësipërme janë të përafërta dhe do të korrigjohen nëse do të jetë e nevojshme.

EAA – Economic Accounts for Agriculture (Llogaritjet Ekonomike për Bujqësinë)

NA – National Accounts (Llogaritjet Kombëtare)

AHS – Agricultural Holdings Structure (Struktura e Fermave Bujqësore)

VI.2 Përkufizimi i Zonave Rurale

Shqipëria do të përshtatë përcaktimin formal të zonave rurale në bashkëpunim me Ministrinë e Brendshme dhe INSTAT. Kualifikimi për mbështetje për zhvillimin rural, për shumicën e programeve, do të përcaktohet më shumë në bazë të karakteristikave (dhe sidomos punësimit) të përfituesve se sa nga vendi ku jetojnë ata. Kështu fermat që ndodhen brenda kufijve administrative të zonave urbane nuk do të përjashtohen nga mbështetja për zhvillimin rural. Disa programe do të kufizohen vetëm në komunitete që ndodhen në zonat rurale. Përkufizimi i zonave rurale do të bazohet në

vendbanimet që do të përcaktohen sipas densitetit të popullsisë. Baza e klasifikimit do të jetë përkufizimi standard i OECD (dendësi e popullsisë më pak se 150 njerëz për kilometër katrorë). Njësitë administrative (si psh komunat) ku më shumë se 25% e popullsisë jeton në zona rurale, do të klasifikohen si rurale. Atje ku të dhënat për dendësinë e popullsisë nuk gjenden dot kollaj, do të përdoret përkufizimi standard i kufijve administrativë të qytetit derisa të gjenden të dhënat.

VII. PËRPUTHSHMËRIA DHE NDËRVEPRIMI I STRATEGJISË

VII.1 Përputhshmëria e Planit me dokumenta të tjerë strategjikë Europeanë dhe Ndërkombëtarë dhe planet e veprimit.

Përputhshmëria në mbështetjen e zhvillimit rural, në vend të prodhimit bujqësor, është në linjë me marrëveshjet e OBT. Edhe fokusi tek aftësia për të konkuruar është në përputhje me liberalizimin e tregut.

Masat e parashikuara për pyllëzim do të kontribuojnë në zbatimin e vendimeve të protokollit të Kiotos dhe të Konventës kundër degradimit. Rikthimi i potencialit prodhues si dhe futja e masave parandaluese është në përputhje me prioritetet e Konferencës së Ministrave mbi Mbrojtjen e Pyjeve në Europë.

Mbështetja për trainime në fushën e teknologjive të reja të informacionit për prodhuesit bujqësorë brenda Aksit 1 dhe nëpërmjet mbështetjes për hapjen e klubeve të kompjuterave dhe qendrave informuese në fshat brenda kuadrit të Aksit 3, do të realizohet prioriteti European për futjen e ICT në bujqësi dhe në zonat rurale.

VII.2 Koordinimi ndërmjet zonave prioritare

Brenda Aksit të parë do të ketë mbështetje për fermat gjysëm të subvencionuara të cilat do të plotësohen me shërbime konsulence, trainime dhe mbështetje për organizimin në Shoqata Prodhuesish, nën Akset 3 dhe 4, me qëllim që të sigurojnë tregje më të mira për anëtarët e tyre. Kushtet paraprake për prodhimet biologjike do të sigurohen nëpërmjet trainimit dhe mbështetjes me investime, gjë që kërkon koordinim ndërmjet aksit 1 dhe aksit 2. Edhe organizatat e prodhuesve të produkteve organike mund të përfitojnë nga mbështetja nëpërmjet akseve 3 dhe 4.

Masa "Trainim" nën aksin 1 do të përdoret për marrjen e njohurive bazë mbi praktikat ekologjike në menaxhimin e tokës, nga e cila do të përfitojnë edhe masat e aksit 2. Fermerët e trainuar do të jenë përfitues të mundshëm nën masat NAEP.

Përpilimi i planeve të menaxhimit për zonat e NATURA 2000, nën Aksin 2, do të mbështeten nga masat e Aksit 3.

Nëpërmjet mbështetjes për prodhuesit bujqësor në zonat malore brenda aksit 2, do të vendosen kushte paraprake për mbrojtjen e mjedisit dhe atraktivitetit të tij – kushte të mira bujqësore dhe mjedisore. Mbështetja do të plotësohet me mbështetjen për diversifikimin e aktiviteteve jashtë bujqësisë (p.sh. turizmit rural, zejtarisë) në aksin 3.

Koordinimi ndërmjet modernizimit të fermave dhe diversifikimit do të jetë i madh sepse shumë oportunitete për biznes të mbështetura nga aksi 3 do të kenë lidhje të rëndësishme ekonomike dhe individuale me praktikat bujqësore të mbështetura nën aksin1.

VI - 36 -I.3 Përputhshmëria me Strategjitë e tjera Sektoriale dhe Ndërsektoriale

Strategjia e Zhvillimit Rural është e lidhur ngushtë me Strategjinë e Bujqësisë, e cila përshkruan qëllimet dhe politikat për shërbimet e ofruara nga MBUMK. Shumë nga këto shërbime ofrojnë mbështetje teknike dhe institucionale për të bërë të mundur që aktivitetet rurale të jenë të suksesshme. Një shërbim ekstensional i modernizuar do të jetë burim kryesor këshillimi për fermerët në modernizimin, diversifikimin dhe zgjerimin e bizneseve, si dhe certifikimi i cilësisë së produkteve merr një rëndësi të vecantë. Edhe ujitja është një pjesë e rëndësishme e modernizimit të fermave dhe angazhimet për konsolidimin e reformave të tregut të tokës do të luajnë rol të rëndësishëm në krijimin e fermave të një madhësie të pranueshme për të përfituar nga mbështetja për zhvillimin rural. Institucionet veterinarë dhe ato të mbrojtjes së bimëve do të ofrojnë mbështetjen e nevojshme që fermerët të mund të shfrytëzojnë maksimalisht mbështetjen për vlerën e shtuar dhe tregun, që do të jepet nga programet e zhvillimit rural.

Strategjia ndër-sektoriale e Mjedisit mbulon cilësinë e ajrit, ndryshimin e klimës, energjinë, ujin dhe mbetjet, mbrojtjen e tokës, biodiversitetin, menaxhimin në përdorimin e tokës (kryesisht për zonat urbane) dhe dëmtimin e mjedisit (e lidhur sidomos me industrinë). Problemet kryesore që ndikojnë në zonat rurale do të trajtohen në strategjinë e zhvillimit rural. Politikat e zhvillimit rural për agro-mjedisin do të ndihmojnë në reduktimin e ndotjes së burimeve ujore që vijnë nga bujqësia dhe pylltaria dhe do të ndihmojnë në nxitjen e bashkëpunimit mes fermerëve për fuqizimin e zonave të mbrojtura. Mbështetja për zhvillimin rural nën zhvillimin rural do të përmirësojë higjienën rurale. Mbështetja për pjesëmarrjen në zhvillimin rural, nën aksin e katërt të zhvillimit rural, do të jepet për të ndihmuar komunitetet për të bashkëpunuar në zgjerimin dhe fuqizimin e zonave të mbrojtura. Proçesi i decentralizimit të menaxhimit të pyjeve është shumë i rëndësishëm.

Bashkëpunimi me strategjinë ndër-sektoriale të Zhvillimit Rural është një komponent i rëndësishëm. Për shkak se strategjia e zhvillimit rural nuk mund të përfundojë para vitit të ardhshëm, ky do të jetë një proces pune në vazhdim. Do t'i kushtohet kujdes i veçantë arritjes së një marrëveshjeje për përcaktimin e përgjegjësisë për mbështetjen ndaj zhvillimit të ndërmarrjeve. Zhvillimi rural do të bazohet tek ndërmarrjet e bazuara tek bujqësia, përfshi ketu edhe aktivitetet për vlerën e shtuar dhe marketingut si dhe në veprimtaritë e ndërmarrjeve të vogla jo bujqësore. Zhvillimi rural do të fokusohet në zhvillimin e ndërmarrjeve më të mëdha jo bujqësore në zonat rurale. MBUMK dhe Ministria e Ekonomisë do të kenë bashkëpunim të ngushtë që të shfrytëzohet me efikasitet kapaciteti implementues në zhvillimin lokal.

I njëjti bashkëpunim do të kërkohet edhe nga MPPTT në zbatimin e strategjisë së Furnizimit me Ujë dhe Transportit. Fillimisht, kjo do të realizohet nëpërmjet procesit të

raportimit rural 'rural proofing', megjithëse nuk përjashtohet edhe bashkëpunimi në terren, duke përdorur kapacitetin lokal në menaxhimin e projekteve të MPPTT.

Aneksi 1: Lista e dokumentave të referuar (për t'u plotësuar)

Plani Kombëta Strategjik për Zhvillimin Rural 2007-2013, Republika e Bullgaris

Plani Kombëta Strategjik për Zhvillimin Rural 2007-2013, Republika e Sllovenis
Shqipëria, ritja e qëndrueshme gjatë tranzicionit, WB, 2002

Strategjia e Shqipërisë, EBRD, 2002

Shqipëria: Llogaritja e varferise, WB, 2003

Strategjia e Zhvillimit Ekonomik dhe Ujja e Varfërisë, SZHES, 2001

Politikat e Eksencionit Bujqësor, MBUMK, 2001

Zhvillimi Rural në Bashkimin Europian, EU, 2003

Agenda 2000 Europiane, EU 1999

Raporti Vjetor 2005, Banka e Shqipërisë

“Strategjia Shqipëtare e Zhvillimit Rural:”, Frauke Jungbluth (World Bank) and David Lugg (FAO), 2002.

“Aritjet e Qellimeve të Mijëvjeçarit në Shqipëri”, UNDP, Shqipëri 2004

“Strategjia Kombëtare për Zhvillim Ekonomik dhe Social, Plani 2003-2006 i Ministrisë së Bujqësisë dhe Ushqimit, Ministria e Bujqësisë dhe Ushqimit SKZHES Njësia e Monitorimit, Tirane 2003.

“Raporti Vjetor 2003”, Ministria e Bujqësisë dhe Ushqimit.

“Programi i Punës 2002-2005 Ministria e Bujqësisë dhe Ushqimit”, Tirane 2002.

“Strategjia e Bujqësisë dhe Ushqimit”, Republika e Shqipërisë, Ministria e Bujqësisë dhe Ushqimit, Tirane 2003.

Raporti i Misionit VAKAIS International S.A. Greece, mbi Zhvillimin Rural në Shqipëri Nëntor, 2004

Vlerësimi i Misionit për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural, nga njësia TAIEK, në bashkëpunim të ngushtë me DG- Agriculture dhe zhvillimin rural me Komisionin Europian, Nëntor 2005.

“Fact Sheet: Zhvillimi Rural në Europën e Bashkuar”, EC 2003.

“Udhëzimet për ndryshimin nga SAPARD në Instrumentat Para-aderuese për zhvillimin rural (2004-2006)”, 17.9.2003.

“Propozimet per REGULLOREN E KESHILLIT mbi mbeshtetjen e zhvillimit rural nga Fondet Bujqesore Europiane per Zhvillimin Rural(EAFRD)”, Bruksel14.7.2004, COM(2004)490 final, 204/0161(CNS).

“Proposal for a Council Regulation on support to Rural Development by the European Agricultural Fund for Rural Development: EXTENDED IMPACT ASSESSMENT”, Commission Staff Working Document, COM(2004)490 final.

Direktivat e Keshillit 20 Shkurt 2006 dhe udhezimet komunitare per Zhvillimin Rural (programimi per perjudhen 2007 - 2013) 2006/144/EC

Regullore e Këshillit (EC) Nr 1698/2005 i 20/ Shtatorit 2005, mbi mbeshtetjen per zhvillimin rural nga Fondi Bujqesor European per zhvillimin rural (EAFRD)